

**MALMÖ
UNIVERSITET**

Fakulteten Lärande och
Samhälle
Samhälle – Kultur - Identitet

Examensarbete i Samhällskunskap och lärande
15 högskolepoäng, avancerad nivå

Läroplanen i läroboken

The Curriculum in the Textbook

Jimi Sundling

Ämneslärarexamen, 300 hp)
2018-08-23

Examinator: Jan Anders Andersson
Handledare: Magnus Persson

Abstract

Den statliga granskningen av läromedel avskaffades 1992. Ansvaret lades då på lärare samt huvudmännen på skolorna. 2011 genomfördes en skolreform då Gy 11 började gälla med en ny läroplan och nya kursbeteckningar. Syftet var att skapa en likvärdig utbildning genom tydligare direktiv och ökad kontroll. De läromedel som utarbetats till de nya kurserna har en central roll i implementeringen av Gy11 och i det här arbetet undersöker jag hur läroböcker förändrats i relation till den nya läroplanen. Jag utgår ifrån läroplansteorin och begrepp från Ulf P Lundgren och Basil Bernstein för att upptäcka de konsekvenser politiska beslut får i undervisningen. I det här fallet i form av utformandet av en lärobok. Jag har gjort ett urval genom en innehållsanalys för att sedan göra en multimodal textanalys av ett begränsat material. Jag tittar då på skillnader mellan läroböcker i samma serie men tillhörande två på varandra följande läroplaner. Skillnaderna ställs sedan i relation till den specifika läroplanen. Resultatet påvisar att böckerna är väldigt lika föregående upplaga men att vissa förändringar ändå har gjorts. Fokus har då legat på den vetenskapliga aspekten samt en tydligare avgränsning i uppgifter och diskussionsfrågor vilket begränsar lärare och elevers handlingsutrymme och möjligheter att påverka innehållet i undervisningen. Det är dock stora skillnader mellan de olika serierna då den ena främst har lagt till ett kapitel om vetenskapens grunder medan den andra boken har omarbetats i större utsträckning för att anpassa innehållet till förändringarna i läroplanen. Resultatet påvisar även förändringar som kan relateras till rådande diskurser och politiska strömningar.

Centrala Begrepp

Läroplansteori, Multimodala texter Struktureringsprinciper, Rekontextualisering lärobok

INNEHÅLL

INNEHÅLL	5
1 INLEDNING	7
2 BAKGRUND	9
2.1 LÄROBOKEN OCH LÄRAREN.....	9
2.2 FÖRÄNDRINGAR I LÄROPLANEN FRÅN GY2000 TILL GY11.....	10
3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	12
3.1 DEFINITIONER.....	12
4 TIDIGARE FORSKNING	13
4.1 SAMMANFATTNING.....	16
5 TEORI	17
5.1 ÖVERGRIPANDE OM LÄROPLANSTEORI.....	17
5.2 STRUKTURERINGSPRINCIPER FORMULERING -TRANSFORMERING -REALISERINGSARENAN.....	18
5.3 LÄROPLANSKODER.....	19
5.4 PRIVILEGIERADE TEXTER, LÄROBÖCKERS SÄRART SAMT STYRNING.....	20
5.5 SAMMANFATTNING TEORI.....	21
6 METOD	22
6.1 URVAL OCH AVGRÄNSNING.....	22
6.2 INNEHÅLLSANALYS.....	23
6.3 MULTIMODAL TEXTANALYS.....	23
6.4 ANALYS OCH KOPPLING TILL TEORI.....	24
6.5 RELIABILITET OCH VALIDITET.....	25
7 RESULTAT OCH ANALYS	26
7.1 INNEHÅLLSANALYS AV EXPOSÉ.....	26
7.2 MULTIMODAL ANALYS AV <i>EXPOSÉ</i>	27
7.2.1 Arbetsmarknaden.....	27
7.2.2 Fonder.....	29
7.2.3 flytta hemifrån.....	30
7.2.4 Skillnader Elevuppgifter.....	31
7.2.5 Sammanfattning och Reflektion <i>Exposé</i>	31
7.3 INNEHÅLLSANALYS AV KOMPASS A SAMT KOMPASS 100.....	32
7.4 MULTIMODAL ANALYS AV KOMPASS.....	33
7.4.1 Multimodal analys av blocket sociala frågor.....	33

7.4.2 Från fattig – Sverige till välfärdsstat och Klass.....	34
7.4.3 Analys underrubriker Klasser i dagens Sverige	35
7.4.4 Multimodal analys av Kvinnor och män – jämställdhet samt Kön och genus	36
7.4.5 Analys av Frågor till texten.....	38
7.4.6 Analys av diskussionsfrågor Kompass	40
7.4.7 Sammanfattande analys av Kompass	40
7.5 SAMMANFATTNING AV RESULTAT	41
7. SLUTSATS OCH DISKUSSION	43
KÄLLFÖRTECKNING	45
BILAGOR	49

1 INLEDNING

Läroplanen definierar vad som är legitim kunskap, vilka värderingar som ska förmedlas samt hur detta ska ske. Den formuleras av skolverket som i sin tur påverkas av samhället i stort. Läromedelsförfattare, lärare, rektorer, föräldrar och elever tolkar sedan direktiven och omvandlar de till skolkunskap. Skolan, dess innehåll, bedömning och pedagogik uppstår därmed i en konflikt mellan olika intressenter som på olika vis påverkar det som i slutändan sker i klassrummet. Dessa kan delas in i olika nivåer där styrdokumentet formuleras, omtolkas samt implementeras. Jag vill undersöka hur styrdokumentet som är läroplanen Gy 11 omvandlats till skolkunskap i form av en ny lärobok. Genom att jämföra läroböcker i samma serier men från två på varandra följande läroplaner vill jag undersöka hur böckerna omarbetats i relation till den nya läroplanen Gy11. I min yrkesroll är det relevant att kritiskt granska läromedel i relation till de av staten uppställda målen i läroplanen samt ämnesplanen då dessa inte längre granskas av skolverket. Detta arbete ger mig bättre förutsättningar till att göra det på ett strukturerat och vetenskapligt sätt. Tidigare granskades alla läromedel av staten men detta upphörde 1991 och ansvaret lades istället på den enskilda läraren eller skolan. I utredningen *Det tar tid!*¹ påvisar de att läroboken är en väsentlig del av implementerandet av en ny skolreform. Vilket kan utläsas ur konstaterandet ” På vilket sätt läroboken och andra läromedel är anpassade till den nya läroplanen är således centralt. Nya läroböcker och andra läromedel behöver utvecklas samtidigt som befintliga läromedel måste analyseras och anpassas.”² I en undersökning av Lärarförbundet där de tillfrågade 1500 lärare medgav 79% att de inte hade tid till att granska läromedel.³ Det är även ovanligt inom akademien. I utredningen *en hållbar lärarutbildning* SOU2008:109⁴ betonas även vikten av att lärare har kunskap om samt redskap för att analysera läromedel och vidare vikten

---

¹, SOU 2013:30, *Det tar tid- om effekter av skolpolitiska reformer*, s. 204 Tillgänglig, www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2013/05/sou-201330,2018-08-14

² Ibid

³ Lärarnas riksförbund. (2014). *Lärarna om läromedlen: En undersökning om läromedlens kvalitet och lärarnas tillgång på läromedel*, tillgänglig: <https://www.lr.se/download/18.5bc4ab6b149ad2df77297b25/1416474158835/%C3%A5tta+av+tio+1%C3%A4rare+hinner+inte+granska+1%C3%A4romedel.pdf>, 2018-08-10

⁴ Regeringskansliet, *Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning* SOU2008:109, Regeringen, 2008, Tillgänglig, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008109/> 2018-08-08-14

av just läromedelskunskap. Göran Linde menar även att det är centralt vid planerandet av kurser utifrån en tolkning av styrdokument att ha kunskaper om samt behärska metoder inom läroplansteori.⁵ Det här arbetet ger mig möjligheten att fördjupa mina kunskaper inom dessa fält.

---

⁵ Linde Göran *Det ska ni veta!*, Lund, Studentlitteratur, 2000 ISBN 91-4401387-6

2 BAKGRUND

2.1 Läroboken och Läraren

Läroböcker särskiljer sig från annan litteratur då de är producerade för en specifik lärsituation utifrån ett specifikt ämne, ålder och skolform samt inramas av läroplan och skollag, lärares kompetens samt skolans organisation.⁶ Staffan Selander menar att en läroboks syfte särskiljer sig från andra böcker då den ska återge något som redan hänt *alternativt* spegla det som händer i samhället. Författarna måste även förhålla sig till befintliga styrdokument och anpassa innehållet efter dessa vilket medför att innehållet blir begränsat och saknar fördjupning och problematiseringar.⁷ Mellan åren 1938 och 1991 granskades alla läromedel av staten innan de fick användas i skolan. Vad som avsågs som kvalitet har varierat men fyra aspekter som varit centrala är att de ska överensstämma med aktuell läroplan, de ska vara pedagogiskt välgjorda, fakta i böckerna ska vara korrekt och böckerna ska vara objektiva.⁸

I publikationen "skolan och medborgarskapet" angående samhällskunskapslärares förhållningssätt till läroplanen framgår att (se bilaga 1:2) Selander skriver i artikeln *Läroplan och sociala intressen* att samhällskunskap till stor del formas av samtalet bortsett från de faktakunskaper som inhämtas.⁹ Det finns även stöd för detta i både Gy 2000 samt Gy 11 där lärarna och eleverna ges inflytande och möjlighet att påverka undervisningens form och innehåll.

I *Rapport 284* (2006) som bygger på en nationell enkät och kvalitativa intervjuer av lärare i grundskolan samt läromedelsförfattare angående lärobokens betydelse i samhällskunskapsundervisningen motiverar lärarna att läroboken ger eleverna de baskunskaper

---

⁶ Englund, Boel, 2011. Vad gör läroböcker i Att spegla världen – läromedelsstudier i teori och praktik. Lund: Studentlitteratur AB

⁷ Gómez, Elsa *Faktaboken som pedagogisk resurs*. Lund: Studentlitteratur 2008

⁸ Johnson Harrie, A. Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedlen 1938-1931. Diss. Linköping: Linköpings Universitet 2009. Linköping

⁹ Red. Melander Björn & Olsson Björn, (Ulla Ekvall), *Verklighetens texter Sjutton fallstudier (Den styrda och styrande läroboken)*, Studentlitteratur, Lund, 2001, ISBN 91-44-01753-7

de behöver samt att den är användbar vid läsläsning och prov.¹⁰ Vilket påvisar lärobokens nära relation till bedömning samt kopplingen till det centrala innehållet i kursen. Rapporten *Every Child Should Have a Textbook UNESCO 2016*¹¹ menar att läroboken säkerställer en objektiv och innehållsmässigt omfattande utbildning. Vidare skriver UNESCO i deras *Global Education Monitoring Report*¹² (2016) följande angående kurslitteratur se (bilaga 1:4). De understryker här vikten av läroböcker som ett sätt att säkerställa att inläringen och ämnesinnehållet i klassrummet är förenlig med syftet i den specifika läroplanen. Läroböcker blir dels ett stöd för elever, lärare och föräldrar men även ett styrmedel för politiker.¹³

2.2 Förändringar i läroplanen från Gy2000 till Gy11

En enligt Ninni Wahlström vedertagen definition av en läroplan är som en sammanhållande struktur och plan för (se bilaga1). Gy11 togs i bruk 2011 och ersatte den tidigare läroplanen Lpf94/Gy2000. Då ändrades även beteckningen för ett flertal kurser och i den här undersökning tittar jag på förändringar i läroböcker avsedda för kursen Sh A (Gy2000) i relation till Sh1b (Gy11) som är motsvarande kurs i det nya systemet.¹⁴ Jag kommer härnäst skriva Sh A respektive Sh 1b.

Läroplanen Lpf94¹⁵ och vidare ämnesplanen för *Sh A*¹⁶ var målrelaterad och gav ett stort förtroende och handlingsutrymme för lärarna och eleverna att utforma kursen och dess innehåll på egen hand i enlighet med de mål som är formulerade för kursen. Bedömningen utgick sedan utifrån begrepp som kopplas till målen. Ett exempel på gradering utifrån olika kvaliteter är *redogör* för *G*, *reflekterar/diskuterar* för *Vg* samt *analyserar* för *Mvg*.

Kritik riktades delvis mot att det fanns flera lika mål på olika nivåer. Gy11 består istället av ”mätbara” mål samt specificerade kunskapskrav för varje nivå.¹⁷ Läroplanen och

---

¹⁰ Skolverket *Rapport 284 Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*, Stockholm, 2006

¹¹ <https://en.unesco.org/gem-report/every-child-should-have-textbook>

¹² <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002433/243321E.pdf>

¹³ <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002433/243321E.pdf>

¹⁴ Skolverket, *Gymnasieskola 2011*, Skolverket, Stockholm, 2011

¹⁵ Utbildningsdepartementet, *Läroplan Lpf94*, Skolverket, Fritzes, Stockholm, 1994

¹⁶ Skolverket, *Kursplan Sh A*, Skolverket, 2000

¹⁷ Wahlström, 2016 sid. 89

ämnesplanen¹⁸ för Gy11 är resultatfokuserad och strukturen för ämnesplanen har förändrats till ett syfte, mål, tydligt specificerat centralt innehåll samt kunskapskrav.¹⁹ Under syftet har de formulerat sex förmågor eleven ska få möjlighet att utveckla. De använder då begreppen reflektera, analysera, kritiskt granska och argumentera. Dessa är sedan kopplade till kunskapskraven som i sin tur står i relation till det centrala innehållet.²⁰ Förändringen i det centrala innehållet i Sh 1b sammanfattar skolverket som följande (se bilaga 1:3)

Enligt Ninni Wahlström kan en av anledningarna till reformen ha varit den negativa trenden i PISA-undersökningarna. Wahlström sammanfattar motiven som *"1. Tydligare styrning 2. Tydligare resultatmedvetenhet och kunskapsbedömning 3. Ökad uppföljning, kontroll, spridning, och användning av resultatet"*²¹.

I arbetet att ta fram LPO 94 var lärobokens styrande funktion något som regeringen ville undvika. Istället skulle ansvaret överlämnas till lärarens professionalitet och tolkning av läroplanen.²² I Skolverkets rapport *Det tar tid!* tillskrivs läroboken istället en central roll där de menar att lärare tenderar att se läroboken som ett verktyg för att försäkra sig om att de följer innehållet i ämnesplanen. De pekar då på läroboken som en central del i implementerandet av en ny läroplan. De uttrycker det såhär *"lärobokens sätt att återspegla mål och innehåll i läroplanen har betydelse för hur läroplanen realiserar i skolan"*.²³

---

¹⁸ Skolverket, *Kursplan Sh 1b*, 2011

¹⁹ Ibid

²⁰ Skolverket, *Kommentarsmaterial till kunskapskraven i samhällskunskap*, Skolverket, 2011, s. 6 Tillgänglig, http://www.xn--shbedmning-icb.se/sh9/kommentar_kunskapskrav.pdf 2018-05-20

²¹ Wahlström Ninni, *Läroplansteori och didaktik*, Gleerups, Dimograf Polen 2016, ISBN: 978-91-40-694706-40

²² Skolverket, *Bildning och kunskap*, SOU 1992:94 s.57 Tillgänglig <https://www.mah.se/PageFiles/62109/Bildning%20och%20kunskap.pdf> 2018-08-10

²³ Skolverket *Det tar tid!* SOU 2013:30 s. 204-205

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Mitt övergripande syfte är att undersöka hur pass styrda läroböcker i samhällskunskap är av skolverkets styrdokument. Jag vill genom att jämföra litteratur från två på varandra följande läroplaner Gy 2000 och Gy11 se hur böckerna förändrats i relation till den nya läroplanen. På så vis vill jag undersöka hur läroplanerna styr läroböckerna samt hur den nya läroplanen implementerats i densamma.

Jag har i detta examensarbete utgått ifrån följande frågor

Vilka skillnader finns i olika upplagor av läroböcker före och efter införandet av den nya läroplanen Gy11?

- Hur har urvalet i läroböckerna förändrats i relation till läroplanen?
- Vilka aktiviteter initieras genom läroböckerna och hur kan de kopplas till mål och bedömning i ämnesplanen för Sh1b?

3.1 Definitioner

Jag använder begreppet lärobok istället för läromedel eller kurslitteratur för att inte förväxla med annat pedagogiskt material och syftar då på tryckta läroböcker vars syfte är att förmedla innehållet i en läroplan. I skollagen för gymnasieskolan benämns läromedel enligt följande ”17 § ... *Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärvärtyg som behövs för en tidsenlig utbildning.*”²⁴ Här nämns inte lärobok specifikt utan det kan tolkas som läromedel i en vidare bemärkelse.

---

²⁴ Riksdagen, *Skollag (2010:800)* Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

4 TIDIGARE FORSKNING

Jag har inte lyckats hitta någon forskning som tittat på hur läroböcker i samhällskunskap 1b specifikt är utformad i relation till läroplanen och dess styrning, som går under fältet allmän didaktik²⁵. Jag har då använt sökorden (Läroplan, Sh 1b, läromedelsanalys, forskning, läroplansteori). Enligt Staffan Selander som har varit tongivande inom forskningen på läromedel är det inte så vanligt förekommande inom akademien och förklaringen till detta kan enligt honom vara att den pedagogiska forskningen tagit en annan riktning i Sverige där fokus varit på didaktik och pedagogik i de specifika ämnesdisciplinerna.²⁶ Jag kommer därför rikta fokus på forskning som behandlat läroboken och författarna i relation till den statliga styrningen och lärobokens styrande funktion.

Det finns en hel del forskning gjord på läroböcker i samhällskunskap där fokus har varit på ett specifikt tema som sedan analyserats i relation till läroplanen. Ett sådant exempel är Skolverkets undersökning *I enlighet med skolans värdegrund!*²⁷ som är den enda stora granskningen som skolverket gjort av läroböcker sedan den statliga granskningen avskaffades. Syftet var att undersöka om läroböckerna levde upp till läroplanens värdegrund. Resultatet påvisade stora brister där mansdominans, ingen representation av transsexuella samt fokus på den avvikande nämndes. Detta kunde medföra att vissa grupper kände sig diskriminerade vilket stred mot skolans värdegrund.

I ett examensarbete från Södertörns Högskola *Läromedlet Samhälle idag*²⁸ med syftet att undersöka läroböcker i samhällskunskap för årkurs 7-9 i samma serie men från Lgr80 och Lpo94. De använder en mottagarorienterad hermeneutisk textanalys för att undersöka om läroböckerna är förenliga med respektive läroplan. De utgår i sin analys utifrån vilken samhällssyn, kunskapssyn samt människosyn som läroböckerna presenterar i relation till läroplanen. Slutsatsen är att båda läroböckerna i hög utsträckning är

---

²⁵ Se sökningar, bilaga 2

²⁶ Selander Staffan, *Lärobokskunskap*, Studentlitteratur, Lund, 1988

²⁷ Skolverket Rapport 285. *I enlighet med skolans värdegrund?: En granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker 2006*

²⁸ Ashnagar Ebba, Vinberg Irene, *Läromedlet Samhälle i dag – En analys av läromedlet Samhälle i dag från 1988 och 2007 samt Lgr 80, Lpo 94 och Kursplaner i Samhällskunskap*, Södertörns Högskola, 2010 <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:417184/FULLTEXT01.pdf>

förenliga med läroplanen. På websidan *svenska läromedel*²⁹ som är en intresseorganisation för läromedelsföretagen länkar de till artikeln *Curriculum Research What we know and where we need to go*,³⁰ skriven av Dr. David Steiner, där han redogör för forskning i USA som syftar till att mäta resultat för elever i relation till olika läromedel. De använder kvantitativa data för att påvisa elevernas resultat i relation till olika läromedel. Resultatet påvisar att läromedel av god kvalitet underlättar för eleverna att nå goda resultat. Han poängterar även att det är en kumulativ process då läromedlen påverkar kunskapsutvecklingen under hela skoltiden. Vidare argumenterar han för att läromedel har större påverkan än andra faktorer såsom klassrum, gruppstorlek osv. samt vikten av att utforska ämnet än mer. Fokus är dock främst på resultat och inte andra aspekter såsom korrelation med läroplan eller vilka värden som förmedlas.

Sture Långström skrev avhandlingen *Författarröst & Lärobokstradition*³¹ där syftet var att undersöka vad som påverkade läromedelsförfattare i historia i deras skrivprocess. Han använde sig då av kvalitativa intervjuer och utgick från antagandet att författarens livsvärld är synlig i texten. Den del av resultatet som kan kopplas till det här arbetet är att författarna medger att de påverkades av den statliga styrningen men att detta främst beaktades i relation till innehåll men att de inte beaktat intentionen med anvisningen. En av författarna medger att han endast undviker att vara värderande. De didaktiska aspekterna var inte något som diskuterades särskilt mycket. Långström beskriver resultatet som en väv där de olika trådarna i form av livsvärld, politisk uppfattning, intresse och styrning vävs in i varandra.³² Undersökningen ger dock endast en subjektiv bild av relationen mellan staten och läromedelsförfattaren.

I undersökningen *Från idé till färdigt läromedel*, liksom i den norska utvärderingen av Reform 97, framgår bl.a. att läroplaner och kursplaner tycks ha en stor betydelse för hur förlagsproducerade läroböcker utformas. Författare, redaktörer och konsulenter anger att

---

²⁹ Svenskalaromedel.se 18 – 08 -07

³⁰ Steiner David, *Curriculum matters: What we know and where we need to go*, Standard Work, 2017-03, Tillgänglig, <https://standardwork.org/wp-content/uploads/2017/03/sw-curriculum-research-report-fnl.pdf> 2018 - 08 - 12

³¹ Långström, S. (1997). *Författarröst & lärobokstradition*. En historiedidaktisk studie. Borea Bokförlag. Umeå

³² *Ibid.* S. 221

läroböckerna är utformade med läroplaner och kursplaner som grund.³³ Undersökningen bygger på intervjuer med läroboksförfattare och redaktörer.

I Mats Ekholms studie *Styrning av skolor i Europa* påvisas svårigheterna med den statliga styrningen av skolan som han uttrycker som ”. . . *det inte spelar så stor roll vilket styrsystem som man väljer för skolor. Deras inre liv fortgår oavsett det omgivande kontroll och stödsystemet.*”³⁴ Det som däremot skapar en enhetlig styrning menar han är just läroboken, oberoende av den statliga granskningen så tenderar den enligt honom överensstämma väl med läroplanen.

Elsa Gomez menar att läroböcker är påverkade av tidens anda och moraliska aspekter, därmed bör den ses som uttryck för en tidsanda och de värderingar, kunskap och moral som varit tongivande under den period då boken är skriven. Det är dock ett krav på läroboksförfattarna att innehållet ska vara förenligt med läroplanen samt att de ska förhålla sig objektiva och att det som skrivs ska vara baserat på fakta och inte spegla personliga värderingar³⁵. I avhandlingen *Staten och läromedlen* av Johnson Harries som är en kvalitativ samt kvantitativ studie av läromedelsgranskarnas utlåtanden under en 50-årsperiod. Av de utlåtanden hon undersökt är det framförallt objektivitet, tendens samt skillnaden mellan att ta upp ett ämne och främja läroplanens övergripande mål³⁶. Hon påvisar även att efter avskaffandet av läromedelsgranskningen samt implementerandet av en vagare formulerad och målstyrd läroplan har lärobokens roll som förmedlare av läroplanen stärkts och på så vis har även lärobokens ställning stärkts och dess legitimitet ökat. En annan aspekt är den ökade IT användningen i skolan samt sponsrade läromedel som konkurrerar med de traditionella. Den ökade konkurrensen ställer då högre krav på läroböckerna. Hon poängterar att det råder en kamp om läromedlen där olika aktörer vill vara med och påverka. Johnson menar dock att det saknas forskning på området.³⁷ Vidare påvisar hon att lärare inte påverkas avsevärt av den statliga styrningen utan att det istället verkar vara andra ramar som påverkar innehållet i undervisningen där läroboken

---

³³ Skolverket, Rapport 284, 2006 sid. 132

³⁴ Ekholm Mats, “*Styrning av skolor i Europa,*” i *En friare skola - om styrning och ledning av den lokala skolan*, red. Lars Lindkvist, et al. (Lund: Studentlitteratur, 1999), s 244.

³⁵ Gómez, Elsa 2008

³⁶ Johnson, 2009, s. 148 - 164

³⁷ Johnson, 2009, s. 223

är central.³⁸ Selander uttrycker det som att "*läroboken kan ses som läroplanens konkreta form*"³⁹. Undersökningen är dock gjord innan Gy11.

4.1 Sammanfattning

Utifrån den forskning jag tagit del av finns det en stark korrelation mellan läroplanen och läroböckerna och läroboken påverkar i sin tur undervisningen. Det framkommer även att det finns andra aspekter som tidsanda, de värderingar som varit tongivande då boken är skriven. Även läromedelsförfattarens intresse och politiska uppfattningar påverkas kunna påverka innehållet.

---

³⁸ Johnson, 2009 s. 15-18

³⁹ Johnson, 2009 s 16

5 TEORI

För att undersöka i vilken utsträckning statens styrning påverkar utformandet av läroböcker utgår jag från läroplansteorin samt begrepp från framförallt Ulf P Lundgren och Basil Bernstein. Teorin syftar till att beskriva förhållandet mellan olika aktörer som på olika vis påverkar det som sker i skolan. I den här undersökningen fokuserar jag på läroboken och det urval av stoff samt de aktiviteter den ger upphov till. Läroplansteorin ger mig användbara begrepp för att analysera resultatet samt identifiera faktorer att rikta blicken på.

5.1 Övergripande om läroplansteori

Ulf P Lundgrens *läroplansteori* är den övergripande teoretiska ram som jag utgår ifrån i detta arbete. Den söker svar på hur utbildningsprocessers mål, innehåll och metodik formas i ett visst samhälle eller inom en specifik kultur. De övergripande frågor den ämnar besvara är hur mål för undervisningen formuleras, hur urvalet av kunskap går till samt vilka metoder som används för att lära ut⁴⁰. Lundgren och Bernstein utgår ifrån det engelska begreppet *Curriculum* (läroplan) som även innefattar allt det som på något vis kan ha påverkan på processen där den formuleras samt implementeras.⁴¹ Sådär uttrycker Bernstein det i uppsatsen *On classification and framing of Educational knowledge*, ”*Curriculum defines what counts as genuine knowledge*”⁴² Det är även detta citat som ligger till grund för Göran Linde’s bok *Det ska ni veta!* som är en introduktion till läroplansteori.

Syftet med läroplansteorin är att kritiskt granska vilka konsekvenser politiska beslut får i undervisningen. Lundgren utgår sedan ifrån ramfaktorteorin för att påvisa det som styr, kontrollerar och sätter upp hinder för undervisningsprocesser. Läroplanen är då det medel som politikerna har för att styra dessa processer och det juridiska systemet det

---

⁴⁰ Lundgren, Ulf P. *Att organisera omvärlden. En introduktion till läroplansteori*. Stockholm. Liber Förlag 1981. S.21

⁴¹ Linde, 2000 s. 5

⁴² Linde, 2000 sid. 5

som reglerar.⁴³ Jag använder ramfaktorteorin för att analysera i vilken utsträckning läroplanen som politiskt medel styr utformandet av läroböcker som i förlängningen styr och sätter upp hinder för den pedagogiska kommunikation som sker i klassrummet. Som exempel kan blockindelningen i läroboken påverka ordningen, tidsåtgången eller möjligheter till tematiskt lärande.

5.2 Struktureringsprinciper Formulering -Transformerering - Realiseringsarenan

Basil Bernstein har myntat begreppet *struktureringsprinciper* för att beskriva det som styr pedagogisk kommunikation. Det handlar dels om hur olika ämnesdiscipliner och specialiserade diskurser på olika vis transformeras till skolkunskap. Bernstein menar att den rekontextualisering som sker utgår ifrån de didaktiska frågorna om vad som ska läras ut i form av stoff, hur kunskapen transformeras samt varför detta urval av stoff samt pedagogisk metod väljs.⁴⁴ Angående struktureringsprincipernas indelning uttrycker Linde frågan som ”*Vad är giltig kunskap samt vem är det som bestämmer vad som är giltig kunskap? Är det läroplansmakaren eller den som tolkar läroplanen?*”.⁴⁵

Bernstein menar att olika arenor, ideologier och discipliner i samhället kämpar var för sig om att ha en symbolisk kontroll över skolan som exempelvis politiska ideologier, idétraditioner, kulturer, forskningsdiscipliner och medborgarna i ett samhälle. Dessa intressenter blir här aktörer på formuleringsarenan där läroplanen formuleras. På transformeringsarenan tolkas styrningen och omvandlas vilket definierar hur styrningen sedan implementeras på realiseringsarenan.⁴⁶

Läroboken ses i den här undersökningen som resultatet av rekontextualiseringen av styrningen på transformeringsarenan. Boel Englund beskriver lärobokens tillkomst som en

---

⁴³ Lundgren, 1981. S.21

⁴⁴ Gomez Elsa, 2008

⁴⁵ Linde, 2000 s 5

⁴⁶ Gomez Elsa, 2008

didaktisk kommunikationskedja där hon identifierar en rörelse från en samhällelig –politisk – kulturell och utbildningsrelaterad kontext som sedermera transformeras till läroboksförfattare – förlag – lärare -elev.⁴⁷

Bernsteins uppdelning av struktureringsprinciperna ger användbara begrepp för att definiera de olika nivåer som påverkar ämnets inramning samt själva problemet. Den söker dels svar på vad och vilka som har haft symbolisk kontroll över skolan samt hur detta implementeras i undervisningen. Läroplanen konkretiserar regeringens symboliska kontroll och styrning av skolan och läroboken kan påvisa i vilken omfattning olika arenor påverkat transformeringsarenan. Resultatet i form av en lärobok ramar sedan in och avgränsar det som utspelar sig på realiseringsarenan. Beroende av lärarens förhållningssätt till läroboken får ämnet därmed en inramning. Om läromedelsförfattarna är alltför fria i sin tolkning av läroplanen ger det ämnet en svag inramning i relation till läroplanen.

5.3 Läroplanskoder

Bernstein identifierar olika läroplanskoder och för in begreppen *collect code* som syftar till en tydlig separation av ämnen medan *integrative code* syftar till tematisk och ämnesövergripande undervisning utifrån arbetslag med en stor frihet för elever och lärare att påverka innehåll och pedagogiska metoder. Vidare använder han dikotomin *performance code* och *competence code* som relateras till lärarens bedömning där den förstnämnda syftar till bedömning av mätbara mål och kunskaper medan *competence code* syftar till individens utveckling, karaktär, kamratskap och samarbetsförmåga m.m.⁴⁸

Bernstein kopplar sedan dessa till social kontroll och klass där det inom *integrative code* finns större möjligheter till progressiv pedagogik⁴⁹. Linde menar att de mål som är formulerade under Lpo 94 överensstämmer med tankarna kopplat till *integrative code*, vidare är bedömningen formulerade i enlighet med *competence code*. Han menar däremot att det i betygskriterierna finns en glidning mot *performance code*⁵⁰. Koderna kan ses

---

⁴⁷ Englund, Boel, *Vad gör läroböcker i Att spegla världen – läromedelsstudier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB, 2011

⁴⁸ Linde, 2000 s39-41

⁴⁹ Giroux A Henry, *Critical studies in education and cultural series*, Westport, Conn. ; London : Bergin & Garvey, 2001.

⁵⁰ Linde, 2000, s. 96

som en förenkling utifrån vissa huvudprinciper. Jag kopplar dessa till de respektive läroplaner som jag avser att utgå ifrån. Gy2000 är målrelaterad och präglas av en svag inramning med stort handlings – och tolkningsutrymme hos läraren vilket ligger nära *integrative code*, vidare görs bedömningen utifrån löst formulerade mål där en internalisering av kunskaper och färdigheter är centralt vilket kan likställas vid *competence code*. I Gy11 som är resultatfokuserad⁵¹ har däremot inramningen av ämnet stärkts och lärarens frihet begränsats. Mätbara mål och kunskapskrav som är signifikant för *collect code* har även specificerats. Bedömningen är därmed tänkt att ske utifrån kriterierna för *performance code*. Dessa begrepp är användbara då de definierar två separata former av styrning som kan kopplas till de olika läroplanerna samt syftet med reformen. Det kopplar även samman det underlag för bedömning böckerna ger upphov till i form av frågor, diskussioner, uppdrag o.s.v. till olika läroplaner.

5.4 Privilegierade texter, läroböckers särart samt styrning

Bernsteins menar att vissa texter ges en särskild legitimitet vilket han kallar "privilegierade texter", dessa ses som objektiva, neutrala och försanthållande. De utgör sedan grunden för den pedagogiska kommunikation som sker i klassrummet i relation till klass kön, etnicitet osv.⁵² Jag tolkar här begreppet "privilegierade texter" som de texter som lyfts fram av akademien som tongivande eller kanon och som sedermera får genomslag i läroboken alternativt påverkar besluten på formulerings – eller realiseringsaren. Även läroboken är av sådan karaktär då de förväntas vara objektiva och försanthållande av såväl lärare som elever.

I en undersökning av *Skolverket* angående lärobokens roll i bl.a. samhällskunskap påvisas att samhällskunskapslärare använder läroboken som en garanti för att de följer såväl kurs – som läroplan.⁵³ Tom Wikman som är lektor i pedagogik på Åboakademien lyfter fram att läroböckernas huvudsakliga syfte är att främja elevernas lärande men samtidigt så har den en styrande funktion då den signalerar för eleverna vad som är viktigt att

---

⁵¹ Wahlström, 2016

⁵² Bernstein, B.. *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique* (2nd ed.) Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.2000

⁵³ Skolverket, 2006. Läromedlens roll i undervisningen: grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild engelska och samhällskunskap, Skolverkets rapport 284, Skolverket, Stockholm

kunna.⁵⁴ Detta bekräftas av en undersökning gjord av skolverket 2006 där de menar att just läroboken har varit det mest styrande medlet staten använt sig av för att skapa en likvärdig skola. Denna funktion försvann dock då den statliga förhandsgranskningen utvecklades 1992.⁵⁵ Ulla Ekvall skriver i artikeln *Den styrda och styrande läroboken* att det är just en styrande funktion som läroboken har där den dels styr det stoff som använts, de värderingar som förmedlas men även själva verksamheten i klassrummet.⁵⁶ Det är även dessa frågor Ulf P Lundgrens läroplansteori avser att besvara.⁵⁷ Wahlström påvisar även att det till stor del är läromedelsförfattare och lärare som för skoltraditionen vidare och på så vis kan de även ha viss symbolisk kontroll på formuleringsarenan.

5.5 Sammanfattning teori

Då jag ska göra en läromedelsanalys så menar jag att de kan belysas utifrån Bernsteins tankar om privilegierade texter, de struktureringsprinciper han identifierat samt påvisa ämnets inramning och avgränsning i form av läroboken. Selanders beskrivning av ett läromedels särart är relevant då den kopplar samman läromedlet med den statliga styrningen samt sätter läroboken i en kontext där den även styr undervisningen.

I min analys utgår jag ifrån följande analysmodell, i utformandet av läroböcker tolkas direktiven från formuleringsarenan och transformerar genom författaren och förlagen till skolkunskap. Denna nivå kallas transformeringsarenan. Läroboken används sedan av lärare, elever och föräldrar på realiseringsarenan. Läroböckers utformning kan därmed påvisa ämnets inramning och transformeringen som sker i relation till direktiven från formuleringsarenan. Då svaren på de didaktiska frågorna vad, hur och varför delvis besvaras utifrån läroboken är rekontextualiseringen av den statliga styrningen på transformeringsarenan möjlig att identifiera i densamma. Jag kommer då fokusera på vad i form av stoff, vilket budskap som förmedlas samt vilken metod som används för att lära ut.

---

⁵⁴ Wikman, Tom. På spaning efter den goda läroboken. Åbo: Åbo Akademiens förlag. 2004

⁵⁵ Skolverket. Läromedlens roll i undervisningen: Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap. Stockholm: Skolverket/Fritzes. 2006

⁵⁶ Red. Melander Björn & Olsson Björn, (Ulla Ekvall), *Verklighetens texter Sjutton fallstudier (Den styrda och styrande läroboken)*, Studentlitteratur, Lund, 2001, ISBN 91-44-01753-7

⁵⁷ Johnson Harrie, A. *Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedlen 1938-1931*. Diss. Linköping: Linköpings Universitet 2009. Linköping

6 METOD

Jag har initialt gjort en övergripande innehållsanalys för att sedan komplettera denna med en fördjupande multimodal textanalys av kurslitteratur från två olika serier. En lärobok kan enligt Selander ses som en multimodal text då den består av fler dimensioner än endast löpande text. Här bör även textens tillkomst och ramar, den grafiska utformningen och de värderingar som förmedlas såväl implicit som explicit beaktas.⁵⁸ Han menar även att skillnader kan ge upphov till intressanta frågeställningar och hjälpa oss flytta blicken från det självklara⁵⁹.

6.1 Urval och avgränsning

Jag har valt att använda mig av läroböckerna *Exposé A*, *Exposé 1 och 2* samt *Kompass A* respektive *Kompass 100*. *Exposé* har använts på min skola där vi även hade exemplar från respektive läroplan och *Kompass* var den bok som jag kunde hitta exemplar från respektive läroplan på biblioteket. Då båda serierna är i tryckt form samt ingen är ett sponsrat läromedel belyser jag dem ur samma perspektiv. Böckerna i respektive serie är skrivna av samma författare men i *Exposé* har de en ny redaktör i den senare upplagan. För att begränsa arbetet till ramen för examensarbetet har jag endast fokuserat på det som förändrats i såväl boken som ämnesplanen. Jag har även valt bort de delar som inte finns representerade i båda upplagorna då syftet är att göra en jämförelse. Jag har även valt att inte redogöra för en omfattande läroplansanalys utan istället så ger jag en övergripande bild av förändringarna under rubriken *Bakgrund* samt redogör löpande för de skillnader som är relevanta för analysen.

---

⁵⁸ Danielsson Kristina, Selander Staffan, *Se texten Multimodala texter i ämnesdidaktiskt arbete*, Gleerups, Falkenberg, 2014

⁵⁹ Englund, Boel, 2011. Vad gör läroböcker i Att spegla världen – läromedelsstudier i teori och praktik. Lund: Studentlitteratur AB s.70

6.2 Innehållsanalys

Jag har gjort en inledande innehållsanalys som syftar till att göra ett urval av det omfattande material som läromedel utgör. Staffan Selander menar att en sådan inledande analys är att föredra såvida man inte har tillgång till materialet i digital form och därmed kan använda sig av en mer kvantitativ metod.⁶⁰ Jag har initialt tittat på de teman som böckerna är uppdelade i och hur dessa stämmer med tidigare upplagor som trycktes före Gy11 trädde i kraft. Jag har sedan tittat på rubriker och underrubriker för att se om nya ämnen eller fördjupningar lagts till eller omformulerats alternativt att rubrikerna i böckerna är identiska.

Utifrån innehållsanalysen har jag gjort ett urval baserat på de förändringar som gjorts i de nya läromedlen. Vidare har jag belyst dem i relation till de förändringar som gjorts i läroplanen för att sedan göra en kvalitativ multimodal textanalys av de uppslag som är relevanta utifrån denna urvalsprocess. Följaktligen har jag valt att inte analysera de delar som inte har förändrats alternativt de som förändrats men inte kan kopplas till förändringar i läroplanen.

6.3 Multimodal textanalys

I den multimodala textanalysen har jag utgått från ett antal frågeställningar. (Se bilaga 2). Utifrån detta analyschema som inspirerats av Danielsson och Selanders tolkning av multimodala texter⁶¹ hoppas jag kunna belysa de förändringar som gjorts i kurslitteraturen vid implementerandet av den nya läroplanen Gy11. I skapandet av analyschemat har jag utgått ifrån de aspekter Danielsson och Selander tillskriver multimodala texter. Jag har sedan omformulerat dem för att rikta fokus mot relationen mellan läroboken och förändringarna i läroplanen. Min tanke är att dessa frågor kan påvisa dels vilket urval som gjorts, vilket budskap kurslitteraturen sänder till läsaren samt vilka aktiviteter som initieras. Exempelvis så kan det vara nya rubriker men identisk huvudtext alternativt en ny huvudtext men identiska faktarutor samt bilder. Detta stärker enligt mig analysens reliabilitet då det resulterar i en mer djupgående analys än att endast beakta huvudtexten

---

⁶⁰ Bergström Göran, Boréus Kristina, *Textens makt och mening. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000 ISBN 91-44-01643-3

⁶¹ Danielsson, 2014

då även dessa förändringar påverkar upplevelsen av läsningen. Ett läromedel kan enligt Selander ses som en multimodal text vilket är texter som består av olika delar som sänder olika budskap till läsaren. Den utgörs då inte endast av en sammanhängande huvudtext utan där finns även, bilder, frågor, sammanfattningar m.m. som på olika vis sänder signaler till läsaren om vad som är viktigt. I dessa kan läsaren ofta läsa in dolda budskap eller tendenser i materialet⁶². Jag anser att det är relevant att beakta mer än endast huvudtexten då även bilder, sammanfattningar och instuderingsfrågor påvisar vad som är relevant att lära sig i kursen samt hur dessa har uppdaterats i relation till förändringarna i läroplanen.

6.4 Analys och koppling till teori

Jag utgår ifrån en funktionell analys⁶³ då jag vill relatera textens egenskaper till dess syfte som är att förmedla läroplanens innehåll. I min analys vill jag sedan belysa det övergripande resultatet i relation till Ulf P Lundgrens ramfaktorteori för att se om förändringarna kan motiveras av den statliga styrningen i form av förändringar i läroplanen. En tydlig korrelation påvisar en stark styrning och omvänt om det visar sig att förändringarna avviker från kursplanen eller är identisk med den avsedd för Sh A trots förändringar i läroplanen påvisar det en svagare styrning.

Vidare ämnar jag att undersöka de aktiviteter som boken initierar i form av inläsningsfrågor, diskussionsfrågor eller uppdrag som kan kopplas till de didaktiska frågorna (vad, hur varför?) som enligt Bernstein utgör grunden för rekontextualiseringen av styrdokument. Dessa relateras sedan mot de specificerade målen i läroplanen för samhällskunskap 1b. För att särskilja läroplanerna har jag valt att koda de enligt principerna för läroplanskoderna *collect code (Gy 11)* samt *integrative code (Gy 2000)* och bedömningskriterierna *performance code (Gy11)* samt *competence code (Gy 2000)* som finns beskrivet under teoriavsnittet. En tydlig korrelation mellan förändringarna i läroboken samt principerna för *collect/performance code* tolkar jag som en stark styrning.

---

⁶² Danielsson, 2014 s. 55

⁶³ Hellspång, 2001, s.82

6.5 Reliabilitet och validitet

Arbetets externa validitet⁶⁴ och generaliserbarhet är relativt låg då den endast påvisar något om de få läromedel och uppslag jag undersöker inom ramen för detta arbete. Studien skulle dock kunna utökas till andra läroböcker och på så vis stärka generaliserbarheten. Genom att göra täta beskrivningar⁶⁵ av ett begränsat material utifrån en strukturerad urvalsprocess har jag velat stärka överförbarheten. Syftet är att förse läsaren med en databas så hen själv kan ta ställning utifrån det givna materialet⁶⁶. Jag har även försökt vara transparent i min tolkning av observationerna för att på så vis låta läsaren dra egna slutsatser⁶⁷. För att stärka validiteten beskriver jag analysen med ett kritiskt förhållningssätt fortlöpande vilket gör att verifieringen blir en del av processen.⁶⁸ Kopplingen till teorin blir då istället det som till stor del utgör validiteten. Det finns dock en inbyggd osäkerhet då studien inte kan säga något om vad som faktiskt påverkat eller mäta i vilken utsträckning något påverkat.

Urvalet är till viss del slumpartat då det endast utgått från rubriker istället för helheten vilket är en brist hos innehållsanalysen. Studien har inte för avsikt att påvisa hur läromedel utformas i relation till läroplanen generellt. Den kan dock bidra med att påvisa samband mellan de begrepp och teorier studien utgår ifrån samt utveckla hypoteser om samband som sedan kan prövas.⁶⁹

---

⁶⁴ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Malmö , 2002

⁶⁵ Bryman 2002, s 260

⁶⁶ Bryman, 2002 s 378

⁶⁷ Kvale Steinar, *Den kvalitativa forskningsmetoden*, Studentlitteratur, Lund, 1997 s. 211

⁶⁸ Kvale, 1997 s. 218-219

⁶⁹ Bryman, 2002 s 378

7 RESULTAT OCH ANALYS

Nedan följer en redogörelse för resultatet där jag går igenom serierna var för sig med en inledande innehållsanalys som efterföljs av en multimodal textanalys av utvalda uppslag. Jag hänvisar då till sidorna för uppslaget i rubriken men inte i den löpande texten. Jag reflekterar och analyserar även fortlöpande för att koppla observationerna till begrepp och teorier.

7.1 Innehållsanalys av Exposé

Det som i första anblicken skiljer böckerna *Exposé Samhällskunskap A*⁷⁰ utgiven 2003 och *Exposé 1 och 2*⁷¹ som är utgiven 2011 är att den sistnämnda har ett inledande kapitel som kallas *samhällsvetenskapens grunder*. Kapitlet motsvarar 15 sidor och har en tydlig koppling till den vetenskapliga aspekten som skrivits fram i läroplanen. Resterande kapitelrubriker i böckerna är identiska. Blockindelningen medför även att klassificeringen av kunskap i olika teman eller discipliner även är identisk. *Exposé 1 och 2* är även en sammanslagning av kurserna Sh1b och Sh2 men boken är indelad i två avgränsade delar där det tydligt framgår vad som hör till respektive kurs och mitt fokus ligger på delen som är avsedd för Sh1b⁷²

I den nya upplagan har de endast förändrat tre underrubriker som jag redogör för nedan, resterande är identiska. I kapitlet *Arbete och pengar* har de bytt ut rubriken ”*Arbetsmarknaden i framtiden*” till ”*Hur ser framtidens arbetsmarknad ut?*” De har även ändrat underrubriken ”*Spara i fonder*”⁷³ till ”*Fonder sprider riskerna*”⁷⁴ samt omformulerat rubriken ”*Att flytta hemifrån*” till ”*Det kostar att flytta hemifrån*”. Nedan följer en multimodal analys av ovanstående rubriker. Resterande rubriker har utifrån innehållsanalysen inte påvisat någon förändring och har därmed fallit bort i urvalsprocessen.

---

⁷⁰ Red. Ineborn Christine, Red Johansson Thomas, Arlt Michaela, Andersson Mats m.fl., *Exposé Samhällskunskap kurs A*, Liber AB, Viborg, Danmark, 2003, ISBN 91-21-19695-8

⁷¹ Red Wigzell Anders, Arlt Michaela, Andersson Mats m.fl *Exposé Samhällskunskap 1 och 2*, Liber AB, Sahara Printing Egypten 2011, ISBN 978-91-47-10358-4

⁷² Bilaga 1

⁷³ Red. Ineborn, 2003 s. 47

⁷⁴ Red. Wigzell 2011 S.63

7.2 Multimodal analys av *Exposé*

Utifrån innehållsanalysen har jag gjort en multimodal analys av de uppslag där rubriker förändrats i den senare upplagan som är skriven utifrån Gy11. Jag har även valt att endast fokusera på de delar som kan kopplas till förändringarna i läroplanen för att begränsa urvalet. Alla uppslagen ligger under blocket *Arbete och pengar* då det endast är där rubrikerna förändrats. De är kopplade till den privata sfären med visst fokus på privatekonomi vilket även skrivs fram i ämnesplanen. Jag utgår då ifrån det analyschema av multimodala texter som finns beskrivet i bilaga 2.

7.2.1 ARBETSMARKNADEN

Under rubriken ”*Arbetsmarknaden i framtiden*”⁷⁵ (Sh A) och ”*Hur ser framtidens arbetsmarknad ut?*”⁷⁶ (Sh1b) har de ändrat konstaterandet ”*Fast anställning minskar*” till ”*Olika anställningsformer*” som kan tolkas mer värderingsfritt. I den tidigare upplagan framstår *fast anställning* som norm. De har även ändrat ”*Jämlikhet mellan kvinnor och män*” till ”*Jämställdhet*”. Vilket kan ses som en uppdatering i relation till samtida forskning men även övergripande mål i läroplanen (se bilaga 6:2).

I Sh A har de en faktaruta som visar statistik i mitten av uppslaget med rubriken ”*ANDEL FÖRETAG SOM ANVÄNDER SIG AV DISTANSARBETE, PROCENT ÅR 2000.*” Statistiken är hämtad från SCB. I Sh1 B har de tagit bort faktarutan. Avsikten kan möjligtvis vara att göra boken mer tidsenligt.

I huvudtexten under rubrikerna har de ändrat ingressen som i Sh A lyder (se bilaga 3:1) I Sh 1b finns istället frågan i rubriken *Hur ser framtidens arbetsmarknad ut?* Ingressen är sedan följande, (se. Bilaga 3:2)

Efter stycket om en global arbetsmarknad är innehållet i texten identiskt med den som finns i Sh A förutom att de har lagt till begreppet *IKT-utveckling* (Informations – kommunikationsutveckling) kopplat till stycket om distansarbete som i Sh A istället beskrivs som ”*koppla upp sig på jobbets datorer*”. Jag tolkar det som ett sätt att uppdatera

---

⁷⁵ Red. Ineborn, 2003.40 - 42

⁷⁶ Red. Wigzell s 57 - 58.

bokens innehåll och terminologi i takt med samhällsutvecklingen. Det läggs även ett större fokus på globaliseringen av arbetsmarknaden där digitaliseringen är central. Texten avslutas i Sh A med sammanfattningen att framtidens arbetsmarknad kommer bli rörligare och mer flexibel än idag medan de i Sh 1 uttrycker det som att den *måste* bli rörligare och mer flexibel på grund av ökad internationell konkurrens. Ordet *måste* upplevs här värderande samt i linje med rådande politik till skillnad från texten i Sh A som förhåller sig neutral till fenomenet. Förändringen kan kopplas till politiska strömningar i samtiden, nya paradigmer eller teorier inom nationalekonomi, statsvetenskap eller andra aktörer med symbolisk kontroll på formuleringsarenan. Den kan även relateras till de specificerade mål för varje elev som är formulerade i läroplanen enligt (se bilaga 6)

Textjaget är svensken och textdu är de från andra länder som konkurrerar på den globala arbetsmarknaden. Mikrotemat i texten är scenariot att tvingas utbilda sig på nytt vid 40 års ålder alternativt flytta 50 mil för att få ett jobb. Makrotemat utgår ifrån en global arbetsmarknad och de regelverk och sociala strukturer som reglerar vår arbetsmarknad och på olika sätt främjar eller försvårar konkurrenskraften. Här finns det en tydlig koppling mellan makro – och mikrotemat där det sistnämnda stärker budskapet att förändringar på arbetsmarknaden är att föredra för att skapa konkurrenskraft.

I stycket om jämlikhet avslutar de i Sh A med: ”*Kommer framtidens arbetsmarknad att bli mer jämlik för män och kvinnor?*” Medan de i Sh 1 avslutar med frågan: ”*Löser det problemen om t.ex. staten tvingar pappor att ta ut mer pappaledighet?*”⁷⁷

I Sh A uppmanas läsaren att reflektera allmänt kring hur relationen mellan könen på arbetsmarknaden kommer se ut i framtiden samt ger läraren och eleven större frihet att själv avgränsa frågan vilket överensstämmer med principerna för *integrative code*. Frågan i Sh 1b uppmanar läsaren att ta ställning samt motivera och reflektera kring hur staten kan påverka utvecklingen genom regleringar inom föräldraledigheten. Frågan har en tydligare avgränsning i förhållande till den som är ställd i Sh A och det kan tolkas som att den ger en starkare inramning då den pedagogiska kommunikationen är mer styrd i enlighet med *collect code*. Frågan är även politiskt laddad då det är en fråga som det inte råder konsensus om på den politiska arenan samt retoriskt ställd svaret är givet.

---

⁷⁷ Ibid, 2011, s. 58

7.2.2 FONDER⁷⁸

I Sh A finns en stor bild ovanför rubriken med en tillhörande text. Bilden visar en reklamaffisch för Telia aktien på en busshållplats. På bilden sitter en man i en bil med en dator i knät och tar en tugga på en korv. Ur hans headset kommer en pratbubbla med köpbefallningen ”*NU!*”. På affischen finns även regeringskansliets logga och under denna står det *Regeringskansliet*. I texten i högerspalten kontextualiseras bilden och texten ställer frågan huruvida Telia aktien kommer vara ett bra långsiktigt sparalternativ trots att kursen rasade med två tredjedelar efter 2 år. Bilden kan både kopplas till föregående uppslag om aktier men den utgör även en naturlig övergång till uppslaget med rubriken ”*Spara i fonder?*”. Bilden tillsammans med texten signalerar att det kan finnas risker med att spara eller spekulera i aktier och i det här fallet förstärks budskapet då det är staten i form av regeringskansliet som uppmanar till att köpa aktier i Telia efter dess börsnotering. I Sh1 har de istället valt en informationstavla från ett börshus där förkortningar av företag och siffror som anger börsnoteringar syns. Bilden är tagen så att en reflektion uppstår och vi kan se skyltfönster, en allé och människor som går runt i speglingen. Bilden upplevs som diffus och rörig vilket signalerar att ämnet är komplext och svårt att begripa. Det finns ingen text kopplad till bilden utan den står för sig själv. Även denna bild kan tänkas fungera som en övergång till stycket om fonder då dessa framställs som tryggare med motiveringen att risken sprids på olika företag samt att den förvaltas av en professionell förvaltare. Innehållet i huvudtexten är dock identiskt men är omskrivet då ordföljden har förändrats i vissa meningar men samma begrepp används. Det jag kan tolka i det här uppslaget är att bilderna förmedlar ett liknande budskap men då det finns en förklarande text i Sh A som i sig är neutral men urvalet förstärker budskapet att det är riskabelt att spara i aktier trots att den som står bakom reklamen upplevs som pålitlig, i detta fall Regeringskansliet. Det budskap jag kan läsa in ur bilden i Sh1 är att ämnet är komplicerat och svårt att överblicka vilket i sig uppmuntrar till försiktighet. På så vis finns det en tydlig koppling mellan huvudtexten och bilden då temat är att fonder är ett sätt att slippa navigera och sätta sig in i ett komplicerat system där det finns stora risker. Då bilden förmedlar en vilshenhet och fonder beskrivs som trygga blir budskapet väldigt starkt. Då vi inte ser hela tavlan och perspektivet är snett uppifrån fyller bilden ingen informativ funktion. Jag har svårt att se en tydlig koppling

---

⁷⁸ Red, Wigzell2 S.63

till läroplanen i de konkreta förändringarna. Det kan dock härledas till den samhällskritik som är signifikant för *integrative code*.

7.2.3 FLYTTA HEMIFRÅN⁷⁹

Här är huvudtexten identisk men bilderna som är kopplade till texten har bytts ut. I Sh A är det en bild som föreställer två kvinnor som bär in en soffa i en lägenhet. Soffan verkar vara begagnad. I Sh1 under rubriken ”*Det kostar att flytta hemifrån*”⁸⁰ har de istället en bild på en ung man som äter glass och drar en kundvagn från IKEA. I kundvagnen finns platta paket en papperskasse från IKEA samt en grön växt. Mannen befinner sig på parkeringsplatsen och i bakgrunden kan vi se Handelsbanken.

Då texterna är identiska samt att inga begrepp eller sammanfattningar finns i sidmarginalen är det bilden som är av intresse. I båda böckerna finns det en tydlig koppling mellan rubrik och bild men i Sh1b förstärks budskapet att ”*Det kostar att flytta hemifrån*” med bilden. I den senare är dock korrelationen mellan huvudtexten och de meningsbärande mönster som bilden förmedlar starkare. Jag upplever att bilden föreställande kvinnorna som bär en begagnad soffa signalerar att det är möjligt att genom att hjälpas åt och handla begagnat eller återanvända är möjligt att dra ner på kostnaderna. Bilden i Sh1b är dock meningsbärande i större utsträckning. Dels då det är en form av produktplacering men även då den sänder signalen att en flytt är synonymt med konsumtion. Då banken syns i bakgrunden kan även bostadslån, avbetalning och en förändrad bostadsmarknad tolkas in. Vad som slår mig gällande huvudtexten är att den tar upp telefon och tv avgift som aktuella kostnader men inte nämner internet i den nyare upplagan.

Den koppling jag kan se till läroplanen är att det i bilden i *Kompass 100* finns konkreta föremål som kan kopplas till ämnet och vara relevanta att diskutera vilket medför en tydligare avgränsning.

Den koppling jag kan se till förändringar i läroplanen i bilderna är i form av meningsbärande mönster och i den senare en tydlig koppling till rubriken. Den signalerar till läsaren att det är kostsamt med en flytt samt att det går att låna pengar. Vilket i sin tur kan relateras till framskrivningen av privatekonomin i ämnesplanen.

---

⁷⁹ Red. Wigzell, 2011, s.67

7.2.4 SKILLNADER ELEVUPPGIFTER

Då alla uppgifter är identiska har jag valt att inte analysera dessa närmare. Dess karaktär är att de initierar aktiviteter där eleven ska göra egna undersökningar utifrån olika källor som är samlade under rubriker i slutet av uppslaget. Där ingår även att göra intervjuer i en av frågorna samt en utställning. Det är totalt 7 uppgifter som alla är omfattande. De utgår från en verklig situation och eleverna ska sedan undersöka ämnet genom att samla in fakta, ta ställning i dilemman, reflektera samt dra egna slutsatser. De har dock tagit bort källor kopplade till myndigheter i den nya upplagan. I ShA fanns "www.samhalls-guiden.riksdagen.se" och "sverigedirekt.se" under rubriken "Myndigheter". De andra rubrikerna över källor som finns i båda böckerna är *Arbetsmarknadsorganisationer* samt *Konsumentfrågor*. Kopplat till läroplanen så överensstämmer de aktiviteter som initieras väl med det uttryckta målet att använda vetenskapliga metoder, samt redovisa i olika former. Där finns även en möjlighet att reflektera kring källkritik förutsatt att de hemsidor de använder sig av problematiseras. De angivna källorna medför även en avgränsning av svaren. Uppgifterna innehåller dels faktakunskaper på en grundläggande nivå, men även reflekterande och analyserande moment av såväl egenproducerat som givet material. Det kan därmed tänkas ge bedömningsunderlag för de högre ställda målen och kunskapskraven i Gy11 i enlighet med *performance code*. Där finns även moment där eleven förväntas ta ställning i moraliska dilemman som kan tolkas normerande och processinriktat. Uppgifterna påvisar således en korrelation med både *competence - och performance code*.

7.2.5 SAMMANFATTNING OCH REFLEKTION EXPOSÉ

Utifrån den multimodala textanalysen är det slående hur lite som förändrats innehållsmässigt då såväl huvudtext, begrepp som frågor till stor del är identiska. Det som särskiljer sig är avsnittet om en global arbetsmarknad. I det centrala innehållet för Sh 1b uttrycks digitaliseringen och dess påverkan på arbetsmarknaden och betydelse för samhällsutvecklingen som en del av det centrala innehållet⁸¹ vilket kan motivera urvalet. Det som däremot framgår tydligt är tendenser mot en liberal samhällssyn samt att den samhällskritik som kunde utläsas ur bilderna i den tidigare upplagan tagits bort och att de neutraliserat formuleringen kring *fast anställning* i samband med ökad konkurrens och en uppmaning att förändra arbetsmarknaden. Det kan dock finnas en koppling i den

---

⁸¹ Skolverket, Sh1b, 2011

tidigare upplagan då samhällskritik är centralt för integrative code och vidare graden av social kontroll som Bernstein kopplar till de olika läroplanskoderna. Avgränsningen i diskussionsfrågan angående jämlikhet kan även relateras till performance code. Resultatet påvisar en viss korrelation med förändringarna i läroplanen men det bygger på väldigt få observationer där det främst är budskapet som förändrats och inte själva stoffet, bortsett från det inledande kapitlet. Trots att väldigt lite förändrats följer de avsnitt jag analyserat det centrala innehållet i stor utsträckning. Jag upplever den dock inte som objektiv.

7.3 Innehållsanalys av Kompass A samt Kompass 100

De block som boken är uppdelade i är identiska i båda upplagorna. De övergripande rubrikerna (Ö.R används härnäst) som har förändrats i övergången från Sh A till Sh1b redogörs för nedan. Jag har valt att inte referera till varje rubrik då jag utgått från innehållsförteckningen i respektive bok samt att det skulle störa läsningen. Under blocket Massmedia har de tagit bort Rubriken *Massmedier förr och nu*. De har även tagit bort rubriken *Reklam* med underrubrikerna *Reklamens metoder och budskap* samt *Får reklam utformas hur som helst?* Då motsvarande inte finns i *Kompass 100* har jag valt att inte analysera dessa.

Under blocket sociala frågor har de förändrat den övergripande rubriken *Från fattig – Sverige till välfärdsstat* med underrubrikerna (U.R härnäst) *Välfärden idag* samt *En jämförelse med andra länder*. Istället har de ändrat den Ö.R till *Klass* med U.R *Välfärden idag* samt *Klasser i dagens Sverige*.

Under den övergripande rubriken *Kvinnor och män – jämställdhet* i Sh A har de underrubrikerna *Könsroller* samt *Varför jämställdhet?* Efter dessa kommer den Ö.R *Samlevnadsformer och Sexuell läggning* med U.R Hetero-, homo- och bisexualitet. Nästkommande Ö.R är *Människor med funktionshinder* utan U.R. I *Kompass 100* har de istället Ö.R *Kön och genus* med U.R *Jämställdhet* och *Varför jämställdhet?* Efter kommer Ö.R *Sexualitet* utan U.R

Nästa Ö.R är i *Kompass A Det mångkulturella Sverige* med U.R *Från utvandring till invandring, Vem får stanna i Sverige? Samt Integration*. I *Kompass 100* har de istället Ö.R *Etnicitet* med U.R *Det mångkulturella Sverige* samt *Etnicitet i dagens Sverige*. Den enda rubrik som inte förändrats är Ö.R *Olika levnadsvillkor*. Under blocket *SVERIGE OCH VÄRLDEN* har de under Ö.R *Europeiska Unionen (EU)* förändrat U.R *EU:s tre ben till Mellanstatligt och överstatligt samarbete*.

Resterande Över – och underrubriker i böckerna är identiska. Utifrån innehållsanalysen har jag valt att göra en multimodal analys av utvalda delar av blocket *Sociala frågor* då det utifrån innehållsanalysen är den del av boken där Ö.R rubrikerna urskiljer sig samt att de kan härledas till förändringar i läroplanen där de har skrivit fram identitet och grupptillhörighet vilket uttrycks som (se bilaga 6:6) Jag har valt att inte analysera de avsnitt där endast underrubriker förändrats för att begränsa urvalet.

7.4 Multimodal analys av Kompass

Utifrån innehållsanalysen har jag valt att göra en multimodal analys av de rubriker som förändrats i blocket *Sociala frågor*. Jag har då valt ut rubriker som på något vis har förändrats, utifrån detta urval har jag sedan valt att undersöka de som kan kopplas till förändringar i läroplanen där framförallt kopplingen till den privata sfären varit avgörande.

7.4.1 MULTIMODAL ANALYS AV BLOCKET SOCIALA FRÅGOR

I första anblicken så har de olika delarna i kapitlet kastats om så att de delar som är kopplade till identitet flyttats fram medan de som är kopplade till ekonomi och klass flyttats bak. Vilket jag uppfattar som att individen ställts i centrum istället för kollektivet. På första sidan i *Kompass A* är en bild på en man och en kvinna sittandes på två fällpallar utanför ett skjul med brädor, skräp och lastpallar huller om buller omkring, i förgrunden syns bakdelen av en cykel och mannen pussar kvinnan på kinden, de ser förälskade och nöjda ut trots kaoset runtomkring. Bilden kontextualiseras inte utan får tolkas fritt. I *Kompass 100* är det istället två alternativa tjejer i svarta kläder som går på trottoaren med påsar från div klädaffärer rökandes cigarett och deras attribut kan liknas vid de som tillskrivs subkulturer som punk, alternativt indiepop som kan associeras

med normkritik. Bilden kontextualiseras inte med tillhörande text men kan tydligt kopplas till identitet, subkultur och grupptillhörighet.

Under bilderna kommer kapitelrubriken ”*Sociala frågor*” som följs av rubriken ”*Detta kapitel handlar om*” där följande är uppstaplat (se bilaga: 5:4)

De delar som är kopplade till individens fria val samt frågor kopplade till identitet och kön skrivs fram i *Kompass 100 för Gy11* medan välfärdssamhället blir mer perifert. ”*Det moderna*” har även ändrats till ”*det svenska*” som är mindre värderande. De har tagit bort benämningen *HBT - frågor* för att istället använda begreppet *Sexualitet*. Det medför att även normen inkluderas och på så vis är det inte den avvikande som står i fokus. I *Kompass 100* har de även lagt till begreppen *Klass* samt *etnicitet*.

7.4.2 FRÅN FATTIG – SVERIGE TILL VÄLFÄRDSSTAT⁸² OCH KLASS⁸³

I *Samhällskunskap 100* har de förändrat Ö.R till *Klass* och under denna följer en ingress till kapitlet där klassbegreppet introduceras. Det beskrivs utifrån Marx samt kopplas till skapandet av välfärdssamhället. I slutet av ingressen ställs frågan ”*Men spelar klass någon roll i dagens Sverige?*” Frågan besvaras inte här utan de hänvisar istället till senare i kapitlet. De begrepp som är i fetstil och på så vis är meningsbärande är *Karl Marx, Kapitalisterna, arbetarklassen och socialgrupper*. Ingressen följs av en bild föreställande en bröllopsfest i Riddarhuset, Gamla stan som beskrivs som en samlingslokal för adeln. Det finns ingen tydlig koppling mellan bilden och huvudtexten då varken kungahus eller adeln nämns i texten. Däremot till rubriken *Klass* samt hur vi organiseras och kategoriseras i grupper. Under bilden är U.R *Välfärden idag* där huvudtexten i första stycket är identisk med ingressen till kapitlet i *Kompass A*.

I *Kompass A* följs ingressen av Ö.R ”*Från fattig- Sverige till välfärdsstat*” som ger en historisk tillbakablick över *fattig- Sverige*, industrialiseringen samt begreppet *folkhemmet*. Här betonas även fackföreningsrörelsernas och Socialdemokraternas roll i samhällsbyggandet efter andra världskriget. Där finns en svartvit bild föreställande en

---

⁸² *Kompass A* s. 139

⁸³ *Kompass 100* S. 146

kvinnor som lagar mat med ett barn i famnen samt fyra mindre barn som leker med ett snöre. Under bilden finns en text där det framgår att bilden är tagen på 40-talet i Stockholm. Levnadsstandarden beskrivs som låg utan WC, varmvatten samt dragigt. Det framgår även att det ”Så sent som 1960 hade bara 38% av hushållen på landet eget WC och 37% varmvatten”. I *Kompass 100* har de helt tagit bort berättelsen om folkhemmet och utvecklingen som skedde under mitten av 1900-talet i relation till välfärdssystemet där socialdemokraterna tillskrivs en stor roll. Utvecklingen i Sverige under 1900-talet benämns istället i relation till utvandringen och de ca 1 miljon svenskar som flydde till USA som sedan övergick i en ökad arbetskraftsinvandring som skedde under efterkrigstiden och framåt men har flyttats till kapitlet med Ö.R *Migration*. Detta avsnitt påvisades dock inte i innehållsanalysen och därför har jag valt att inte analysera detta.

Glidningen ifrån de historiska aspekterna kan motiveras med förändringen i läroplanen som i Sh A uttrycks som ”...har format och ständigt påverkar.” Denna formulering finns inte med i ämnesplanen för sh1b där det istället ställs högre krav på en vetenskaplig förankring vilket manifesteras i form av exempelvis klassbegreppet utifrån Karl Marx samt genusforskning och normkritik. Det finns en tydlig koppling till formuleringen (se bilaga 6:6) Urvalet kan även påvisa andra aktörers *symboliska kontroll* kopplat till *rekontextualiseringen* i form av ett nytt narrativ där socialdemokraternas roll och berättelsen om *folkhemmet* exkluderas som kan ses som en *frusen ideologi* med koppling till medborgarfostran.

7.4.3 ANALYS UNDERRUBRIKER KLASSER I DAGENS SVERIGE

I slutet av avsnittet med Ö.R *Från fattig -Sverige till välfärdsstat* resp. *Klass* har de ändrat såväl rubriker samt innehåll. I Sh A har de U.R *Sjukvård och tandvård* där de redogör för det system av subventioneringen som finns inom dessa sektorer. Stycket motsvarar nio rader och har tagits bort i *Kompass 100*.

Den sista Ö.R. i Sh A i detta kapitel är *En jämförelse med andra länder* här benämns det svenska systemet som *generell välfärd* och är i fetstil. Det svenska systemet jämförs med U.S.A, Tyskland och Italien.

I *Kompass 100* har de tagit bort ovanstående stycken och lagt till rubriken *Klasser i dagens Sverige*. Texten under rubriken är ca en sida. Här återgår de till frågan om klass spelar roll i dagens Sverige som ställdes i början av kapitlet. De har dock lagt till ”*eller lyckas välfärdssamhället minska klassklyftorna?*” Här konstaterar de att såväl levnadsförhållanden, livsstil och attityder påverkas av klasstillhörigheter och nedan följer exempel där begreppen *Yrkesval och högre studier, politiska åsikter, Fritid, klassmarkör och socialt och kulturellt kapital* är i fetstil. Varje begrepp kontextualiseras i form av ett exempel. Här finns det en tydlig koppling till formuleringen i ämnesplanen angående hur vi organiseras i grupper. *Klass* beskrivs här som något som formar oss som individer och där de grupper (klasser) vi identifierar oss med inte nödvändigtvis utgår ifrån ekonomiskt kapital utan att intressen och värderingar även spelar en central roll. Begreppen kan även tolkas som vetenskapliga.

Stycket följs av en ruta med *Att diskutera* i fetstil. Uppgiften uttrycks som (se bilaga 5:5) Uppgiften följer här en tydlig struktur där eleven förväntas beskriva ett samband för att sedan reflektera kring fenomenet, se möjliga lösningar samt reflektera kring framtiden. Strukturen i uppgiften kan kopplas till målen där exempelvis resonemangets komplexitet, centrala begrepp, samt omfattning finns med i formuleringarna för de olika nivåerna. Fråga 1 ger dock upphov till en svag inramning medan de andra är tydligt avgränsade.

7.4.4 MULTIMODAL ANALYS AV KVINNOR OCH MÄN – JÄMSTÄLLDHET SAMT KÖN OCH GENUS

I *Kompass Sh A* är avsnittet under Ö.R *Kön och genus* ca 6 sidor medan motsvarande i *Kompass 100* med Ö.R *Kvinnor och män – jämställdhet* är 9 sidor. Det som urskiljer sig är ett inledande avsnitt under Ö.R *Kön och genus* där det biologiska könet problematiseras här finns även följande begrepp i fetstil: *biologiska könet, sociala och kulturella kön* och *genus*. Detta avsnitt motsvarar 2 sidor och finns inte med i tidigare upplaga. Tillägget kan kopplas till läroplanen där individers identitet samt hur vi grupperas utifrån kategorier förtydligas. Det kan även relateras till syftet att stärka den vetenskapliga aspekten då begreppen är hämtade ur framförallt genusforskning vilket de även hänvisar till.

Nästa U.R är i *Kompass 100, Jämställdhet* och omfattar 3 sidor med huvudtext, samt en ”faktasida” och en ” att göra”. Faktasidan är en översikt över viktiga årtal för jämställdhet från 1845 – 1998. Den täcker en hel sida och där finns en bild på Elise Ottesen-Jensen som grundade RFSU, under bilden finns en kort text som beskriver vem hon var samt vad hon kämpade för. Vilket korrelerar med framskrivningen av normkritik. En liknande faktaruta finns i Sh A men den täcker endast en tredjedels sida och här finns ingen bild.

Under Ö.R Sexualitet i *Kompass 100* finns en bild föreställande Pridefestivalen i Sthlm med texten ”Pridefestivalen i Stockholm – en manifestation för alla människors rätt att vara den man är och älska vem man vill.”⁸⁴ I Sh A är det istället en bild på två kvinnor som kysser varandra i ett folkhav men bilden kontextualiseras inte i form av text. Här bör även utpekandet av det avvikande beaktas i valet av bild⁸⁵. Det som skiljer huvudtexten i upplagen är att texten kortats ner en aning i *Kompass 100*, de har dels tagit bort ingressen som handlar om samlevnadsformer och kärnfamiljen och istället lagt till ett stycke där de redogör för lagförändringen 1995 då homosexuella tilläts ingå i partnerskap samt lagförändringen 2003 angående homosexuellas rätt att bli adoptivföräldrar följt av 2009 då insemination av kvinnor i partnerskap tilläts. I *Kompass 100* har de även tagit bort ett stycke på 7 rader som handlar om normer samt ett stycke på sju rader där de beskriver RFSU´s arbete samt tar upp lagändringen kring partnerskap som trädde i kraft 1995. Totalt så finns det 3 bilder på kvinnor i Sh A medan det finns 5 i Sh1b.

I slutet av kapitlet finns en överblick av ord och begrepp som eleven uppmanas att förklara genom att sätta in i ett sammanhang eller exempel. I den tidigare upplagan har de tagit ut 25 begrepp medan de i den senare tagit ut 38. De begrepp som förändrats eller lagts till är följande (*se. Bilaga 5*)

Dessa förändringar påvisar att det läggs större vikt vid frågor som kan kopplas till identitet samt att det finns fler vetenskapliga begrepp i texten. De har även valt att ta bort laddade begrepp som *handikapp* och *integration* eller mer vardagliga som *socialtjänst* och *socialbidrag*.

---

⁸⁴ Red. Inneborn, 2011 s. 142

⁸⁵ Red. Inneborn, 2003, s. 152

Sammantaget så har den vetenskapliga aspekten stärkts, det har skett en glidning från tolerans - till normkritisk pedagogik. Vilket överensstämmer med se (bilaga 6:5) Aktiviteterna som initieras har fått en tydligare avgränsning med fokus på kunskaper om de centrala begreppen kan bedömas, i relation till kunskapskraven i enlighet med *performance code*.

7.4.5 ANALYS AV FRÅGOR TILL TEXTEN

Kapitlet avslutas med frågor samt diskussionsfrågor och här har sju av nio frågor förändrats. Jag kommer därför göra ett urval där jag fokuserar på de frågor som kan relateras till de avsnitt jag analyserat.

I Sh A har de två frågor kopplade till rubriken Kvinnor och män - jämställdhet, dessa är ”Ge exempel på områden där kvinnor och män är jämställda.” samt ”Ge exempel på områden där kvinnor och män inte är jämställda.”.⁸⁶ Frågorna syftar till att räkna upp områden där skillnader mellan män och kvinnors villkor skiljer sig eller där det finns en ojämn maktrelation. Det framgår dock inte om tanken är att finna svaret i boken eller om det handlar om att utgå från egna erfarenheter. Därmed är frågan öppen, vilket medför en stor frihet för såväl lärare som elev att påverka innehållet i enlighet med principerna för integrative code. I Kompass 100 har de tagit bort dessa frågor och lagt till följande:

”Förklara skillnaden mellan kön och genus”, ”Ge exempel på att heterosexualitet är den rådande normen i samhället.”, ”Förklara benämningen HBT-personer.”⁸⁷

Det jag upplever är tydligt är att de dels har lagt ett större fokus på frågor kopplade till kön, sexualitet och identitet. Frågorna 1 och 3 syftar till att förklara vetenskapliga begrepp som är kopplade till hur vi delas in i olika grupper utifrån olika kategorier såsom kön eller sexualitet vilket kan kopplas till det centrala innehållet. Svaren går även att finna i boken vilket avgränsar den pedagogiska kommunikationen men även frågorna i sig är mer specifika. De syftar till att eleven ska redogöra för fakta vilket kan ställas i relation till kunskapskraven samt att det finns en inbyggd mätbarhet. Den andra frågan angående heterosexualitet är mer av en reflekterande karaktär men även här finns svaret

---

⁸⁶ Ibid. 2003 s.164

⁸⁷ Ibid. 2011, s. 165

i boken. Det är även värt att poängtera att de avser att synliggöra normen även här istället för det som avviker.

De frågor som är kopplade till rubrikerna *Från fattig -Sverige till välfärdsstat* resp. *Klass* är i *Kompass A* (se bilaga 5:3) I *Kompass 100* har de valt att behålla frågorna (se bilaga 5:5) Den första frågan ska eleven förklara begreppen samt jämföra hur de skiljer sig. Svaret går att inhämta i boken där även analysen finns med. Den andra frågan handlar om att ha en förståelse för en historisk process och hur olika fenomen påverkar migration. Eleven får träna på att ta ut relevant fakta och sätta den i ett sammanhang. Förloppet finns beskrivet i boken. Båda frågorna kan kopplas till *performance code*. I *Kompass 100* har de lagt till frågorna (se bilaga 5:7) Den första frågan angående klass syftar till att beskriva ett akademiskt begrepp där svaret finns i boken under rubriken *Klass*. Frågan kräver att eleven får en förståelse för begreppet och svaret kan utvecklas vilket medför att svaret kan uppfylla kraven för de högre nivåerna i bedömningskriterierna.

Frågan angående fattigdom syftar till att eleven ska förstå begreppen samt hur de skiljer sig från varandra. Det kräver dels att de har kunskap av vad begreppen står för men även att de gör en jämförande analys vilket skrivs fram i Gy 11.

I frågan angående transfereringar så använder de även här ett centralt begrepp av akademisk karaktär där syftet är att förstå vilken funktion dessa fyller i samhället. Det kräver dels att förstå begreppets betydelse samt reflektera kring de olika transfereringarnas funktion och konsekvenser. Även här finns det en möjlighet för eleven att utveckla sitt svar vilket medför en mätbarhet i relation till de olika nivåerna i målen även om det främst handlar om att beskriva något.

Jag kan se en tydlig koppling till *performance code* i strukturen på frågorna då det finns en inbyggd avgränsning samt en nära koppling till bedömningskriterierna och kunskapskraven. De utgår även från akademiska begrepp vilket stärker den vetenskapliga aspekten.

7.4.6 ANALYS AV DISKUSSIONSFRÅGOR *KOMPASS*

I Sh A har de tre diskussionsfrågor⁸⁸ medan de i *Kompass 100*⁸⁹ har sju. I den första frågan (se bilaga 5:8) i *Kompass 100* har de tagit bort ”*Vad tror du? Motivera ditt svar.*”. De har även tagit bort en fråga som syftar till att reflektera kring könsroller på arbetsmarknaden, frågan lyder: ”*Varför är det så få kvinnor som väljer att bli ingenjörer ... är det viktigt att det finns till exempel manlig personal på dagis ... Vad tycker du? Motivera ditt svar.*” De har sedan lagt till frågorna (se bilaga 5:2)

De uppgifter som lagts till är kopplade till begrepp som beskrivs i boken. I fråga 2 förväntas eleven förklara ett samband, försöka se lösningar samt ta ställning i huruvida lösningen är på en strukturell nivå eller hos individen. Frågans konstruktion liknar formuleringen till betygskriterier A ”*Eleven diskuterar **utförligt och nyanserat** orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna*” Fråga 3 syftar till att eleven utifrån begreppet klass ska uttrycka sin åsikt för att sedan finna argument för och emot samt motivera sitt svar. Som liknar formuleringen ”*Eleven kan ge **nyanserade** argument för sina ståndpunkter och värderar med **nyanserade** omdömen andras ståndpunkter*”⁹⁰. Genomgående så finns det en tydlig koppling till betygskriterierna vilket medför att frågorna ger upphov till ett bedömningsunderlag. Frågorna har även en tydligare avgränsning samt att de utgår från centrala begrepp av vetenskaplig karaktär.

7.4.7 SAMMANFATTANDE ANALYS AV *KOMPASS*

Det uppdaterade innehållet är tydligt kopplat till läroplanen vilket påvisar en stark styrning. Aktiviteterna som initieras i läromedlet är nära kopplade till de nya målen, kunskapskraven och en ökad mätbarhet. En tydlig skillnad är exempelvis att eleven i den tidigare upplagan uppmanas till att diskutera mer öppet kring och ta ställning i olika frågor vilket medför en svag avgränsning som är förenligt med integrative code. Bedömningen hamnar då nära bedömningsprinciperna för *competence code*. Den nyare upplagan har begränsat diskussionen till att utgå ifrån ett specifikt material alternativt avgränsat frågan vilket dels medför en ökad mätbarhet i relation till svaren samt större krav på att använda centrala begrepp och hålla sig till det specifika ämnet. Bilderna har en tydli-

---

⁸⁸ Ibid. 2003 s. 164

⁸⁹ Ibid, 2011 s. 165

⁹⁰ Skolverket *Kursplan Sh A*

gare koppling till huvudtexten, är mer informativa och avgränsar därmed även de associationer samt konnotationer som kan uppstå. Förändringarna påvisar därmed en starkare inramning av ämnet och genom en starkare avgränsning blir det vid bedömning lättare att relatera till mätbara mål vilket korrelerar med principerna för *performance code*. Det verkar även som att boken är omarbetad i relation till intentionerna med läroplansreformen och inte endast det centrala innehållet i ämnesplanen.

Angående symbolisk kontroll på transformeringsarenan där olika discipliner och diskurser omvandlas till skolkunskap är det tydligt att Skolverkets styrning ger en stark inramning av läroboken. Där finns även vissa inslag av en politisk glidning mot en liberalare samhällssyn vilket dels manifesteras i form av att den *frusna ideologi* som kan kopplas till folkhemmet och välfärdssamhället bytts ut mot migration. Det finns formuleringar som kan anses vara politiskt laddade i linje med den liberala politik som fördes under alliansen. Det är även tydligt att normkritiken skrivits fram och avväganden gjorts utifrån principerna för normkritisk pedagogik där normen istället för de som avviker synliggörs. Det framgår tydligt i form av meningsbärande mönster i form av bilder, rubriker, begrepp och faktarutor. Det kan påvisa genusforskningens symboliska kontroll men även motiveras i läroplanen med formuleringen ”*uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*”.

7.5 Sammanfattning av resultat

Sammanfattningsvis så har utformningen av de läroböcker jag valt att analysera i stor utsträckning förändrats i enlighet med den nya läroplanen Gy11 och tillhörande ämnesplan. Det överensstämmer även med tidigare forskning där läroboken tillskrivs en avgörande roll i implementeringen av en ny läroplan då den tenderar att förmedla denna väl. Det är dock en avsevärd skillnad mellan de olika serierna i vilken omfattning böckerna har omarbetats där *Kompass 100* har gjort mer övergripande förändringar samt anlagt ett normkritiskt – och vetenskapligt perspektiv vilket medför att stora delar av innehållet förändrats.

Förändringarna i båda serierna påvisar framförallt en starkare *avgränsning* av de aktiviteter som initieras i form av att diskussionsfrågor och andra uppgifter har avgränsats. De är mer specificerade samt att formuleringar som ”vad tycker/tror du” har tagits bort. Ett annat fenomen är att frågorna utgår ifrån ett centralt begrepp som ska förklaras vilket sedan följs av följdfrågor av mer reflekterande och analyserande karaktär. Då eleven ska ta ställning i en fråga ombeds den även att redogöra för motargument vilket kan kopplas till formuleringen för betyget C i Sh 1b ”.. *välgrundade argument för sina ståndpunkter ... med enkla omdömen andras ståndpunkter.*”⁹¹

I båda serierna har den vetenskapliga aspekten skrivits fram men det är mer genomgående i *Kompass 100*. Exposé har lagt till ett inledande kapitel *Vetenskapens grunder* medan *Kompass 100* redan hade ett sådant i den tidigare upplagan. *Kompass 100* har dock anpassat såväl innehåll som de aktiviteter som initieras till detta i form av fler vetenskapliga begrepp. De har även beaktat det centrala innehållet i kursen.

I *Kompass 100* är genusforskning och normkritisk pedagogik framträdande. I den tidigare upplagan fanns tydliga inslag av toleranspedagogik där fokus låg på den avvikande men det har förändrats till att belysa och utgå från normen istället. De har även anpassat delarna kopplat till genus så att det vilar på vetenskaplig grund istället för som i tidigare upplaga där det till stor del utgick från fenomen som sedan relaterades till elevernas erfarenheter.

---

⁹¹ Skolverket, Kursplan Sh 1b, 2011

7. SLUTSATS OCH DISKUSSION

Resultatet påvisar att den statliga styrningen ger en stark *inramning* på *transformeringsarenan* där läroplanen rekontextualiseras till skolkunskap i form av en lärobok

Den pedagogiska kommunikation som *Kompass 100* ger upphov till är till stor del i linje med principerna för *performance code* där de syftar till att synliggöra elevens kunskaper och förmågor vilket kan relateras till de mål och kunskapskrav som finns specificerade i olika grader i ämnesplanen.

Det är utifrån studien möjligt att påvisa att styrdokumentet ger en stark inramning av läroboken. Angående rekontextualiseringen som sker på transformeringsarenan finns vissa tendenser som kan påvisa andra aktörers inflytande. En sådan tendens som överensstämmer med *Gomez* forskning som påvisat hur ”tidens anda” ger avtryck i läroböcker är de liberala värderingar som förmedlas. Den normkritiska pedagogiken som genomsyrar *Kompass 100* kan ställas i kontrast till Skolverkets undersökning *I enlighet med skolans värdegrund!*⁹² där de påvisade hur vissa grupper framställdes på ett sätt som upplevdes diskriminerande. Genomgående är ett större fokus på individen. Långström beskrev processen i skapandet av läroboken som en väv där läroplanen var en av trådarna. Stoffet och objektiviteten var då vägledande.

Angående klassificering och ramfaktorteorin kan exempelvis indelningen i block som böckerna är uppdelade i utgöra ett hinder för möjligheten att arbeta tematiskt eller koppla samman de olika delarna med varandra. Även den tid som läggs på varje ämne styrs av läroboken.

Angående urvalsprocessen hade det kunnat bli intressantare om jag jämfört samma teman i serierna. Innehållsanalysen var lite trubbig och skulle kunnat användas mer flexibelt. Den multimodala textanalysen upplever jag som givande men tidskrävande och även här kanske urvalet skulle vara mer inriktat på vissa teman istället för hela uppslag.

---

⁹² Skolverket, *Rapport 285*, 2006

Det blir även en hel del upprepningar vilket är svårt att undvika om läsaren själv ska tillåtas analysera.

Något som väcker frågor hos mig är att innehållet och upplägget är så pass likt i tidigare upplagor trots att det inte fanns ett specificerat centralt innehåll i ämnesplanen för Gy 2000. Vilket dels kan kopplas till Ninni Wahlströms beskrivning av hur just läromedelsförfattare samt lärare utövar en stark symbolisk kontroll på formuleringsarenan samt läromedelsförfattares tendens att inte beakta det bakomliggande syftet med läroplanen. Det vore därför intressant att undersöka läroplanen för Gy11 utifrån antagandet att det är en anpassning till det lärare samt läromedelsförfattare redan gjorde under Lpo94/Gy 2000.

I min egen undervisning på en folkhögskola tenderar jag att använda läroböcker i väldigt liten utsträckning. Detta examensarbete har dock gett mig nya perspektiv på nyttan av läroboken. Framförallt i relation till deltagarna som kan ha stor nytta av en sådan. Jag tänker då framförallt på de som utöver ämnesinnehåll och arbeten även behöver öva in språket. För mig som lärare underlättar en lärobok förvisso planering av undervisningen men jag upplever att den klassificering av kapitel och teman samt mängden fakta ramar in undervisningen på ett sätt som försvårar ämnesövergripande undervisning utifrån teman. På så vis hade ett annat upplägg med mindre löpande text och mer anpassat till att fungera som ett hjälpmedel varit mer användbart för egen del. Som exempel skulle förklaringar på begrepp modeller, beskrivningar av metoder, teorier och perspektiv varit användbart. På så vis kan boken bli ett stöd som inte styr stoff och klassificeringen av ämnen i lika stor utsträckning. Den här undersökningen har dock väckt ett intresse för lärobokens roll och särart samt gett mig verktyg som är användbara i min profession.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

- Arlt, Michaela, *Exposé: samhällskunskap kurs A*, 1. uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2003
- Andersson, Mats, *Exposé: samhällskunskap kurs 1 och 2*, 4. uppl., Stockholm, 2011
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Bernstein, B., *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique* (2nd ed.) Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. (1996/2000)
- Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Malmö, 2002
- Danielsson Kristina, Selander Staffan, *Se texten Multimodala texter i ämnesdidaktiskt arbete*, Gleerups, Falkenberg, 2014
- Ekholm Mats, "Styrning av skolor i Europa," i *En friare skola - om styrning och ledning av den lokala skolan*, red. Lars Lindkvist, et al. Lund: Studentlitteratur, 1999
- Eliasson Maria, Nolervik Gunilla, *Kompass A*, Gleerups, Kristianstad, 2007
- Eliasson Maria, Nolervik Gunilla, *Kompass 100*, Gleerups, Lettland, 2011
- Englund, Boel, *Vad gör läroböcker i Att spegla världen – läromedelsstudier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB 2011
- Giroux A Henry, *Critical studies in education and cultural series*, Westport, Conn. London : Bergin & Garvey, 2001
- Gómez, Elsa, *Faktaboken som pedagogisk resurs*. Lund, Studentlitteratur 2008
- Hellspong, Lennart, *Metoder för brukstextanalys* Studentlitteratur, 2001
- Red. Ineborn Christine, Red Johansson Thomas, Arlt Michaela, Andersson Mats m.fl., *Exposé Samhällskunskap kurs A*, Liber AB, Viborg, Danmark, 2003
- Johnson Harrie, A. *Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedlen 1938-1931*. Diss. Linköping: Linköpings Universitet, Linköping 2009 tillgänglig <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:217963/FULLTEXT02.pdf> 2018 - 08 - 10
- Linde Göran, *Det ska ni veta!*, Lund, Studentlitteratur, 2000

- Lundgren, Ulf P. *Att organisera omvärlden. En introduktion till läroplansteori*. Stockholm. Liber Förlag 1981
- Långström, Sture. *Författarröst & lärobokstradition En historiedidaktisk studie*, Borea Bokförlag. Umeå, 1997.
- Lärarnas riksförbund. (2014). *Lärarna om läromedlen: En undersökning om läromedlens kvalitet och lärarnas tillgång på läromedel*. Tillgänglig: <https://www.lr.se/download/18.5bc4ab6b149ad2df77297b25/1416474158835/%C3%A5tta+av+tio+l%C3%A4rare+hinner+inte+granska+l%C3%A4romedel.pdf>
- Red. Melander Björn, Olsson Björn, (Ulla Ekvall), *Verklighetens texter Sjutton fallstudier, Den styrda och styrande läroboken*, Studentlitteratur, Lund, 2001
- Selander Staffan, *Lärobokskunskap*, Studentlitteratur, Lund, 1988
- Skolverket, *Skolan och medborgarskapandet*, 2011, Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2596> 2018-08-09
- Skolverket, *Gymnasieskola 2011*, Fritzes, Stockholm, 2011
- Skolverket *Rapport 284 Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*, Stockholm, 2006
- Skolverket. *Läromedlens roll i undervisningen: Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Stockholm: Skolverket/Fritzes. 2006
- SOU 1992:94, *Bildning och kunskap*, Skolverket s.57 Tillgänglig <https://www.mah.se/PageFiles/62109/Bildning%20och%20kunskap.pdf> 2018-08-10
- SOU2008:109, *En hållbar lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet, Skolverket 2008, Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008109/>
- SOU 2013:30, *Det tar tid- om effekter av skolpolitiska reformer*, Regeringen s. 204 Tillgänglig, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2013/05/sou-201330/> , 2018-08-14
- Steiner David, *Curriculum matters: What we know and where we need to go*, Standard Work, 2017-03, Tillgänglig, <https://standardswork.org/wp-content/uploads/2017/03/sw-curriculum-research-report-fnl.pdf> 2018 - 08 - 12
- UNESCO, *Every child should have a textbook*, 2016, Tillgänglig: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002433/243321E.pdf> , 2018-05-08

Wikman, Tom. På spaning efter den goda läroboken. Åbo: Åbo Akademiens förlag. 2004
Wahlström Ninni, *Läroplansteori och didaktik*, Gleerups, Dimograf, Polen 2016,
Red Wigzell Anders, Arlt Michaela, Andersson Mats m.fl. *Exposé Samhällskunskap 1
och 2*, Liber AB, Sahara Printing Egypten 2011,

Internet

Svenska läromedel, websida Tillgänglig: <http://svenskalaromedel.se/larande-och-laromedel/laromedelsforskning-2018-08-05>

Föreningen lärare i samhällskunskap, websida, <https://flsriks.wordpress.com/> 2018 – 07
-14

Dokument

Kommentarmaterial till kunskapskraven i samhällskunskap, Skolverket, 2011,

Tillgänglig, http://www.xn--shbedmning-icb.se/sh9/kommentar_kunskapskrav.pdf
2018 - 05 - 20

Kommentarmaterial Samhällskunskap, Skolverket, Tillgänglig:

http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sam?tos=gy&subjectCode=sam&lang=sv#COMPARISON_GY2000, 2018- 02- 17

Läroplan Lpf94, Utbildningsdepartementet, , Skolverket, Fritzes, Stockholm, 1994

Skollag (2010:800) Regeringen, Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800, 2018
– 08 -14

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011,
Skolverket, 2011, tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>
2018 – 05 – 20

Kursplan Sh1201 Samhällskunskap Gymnasieskolan Gy 2000 Tillgänglig:

https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/hitta-tidigare-amnen-och-kurser-ar-2000-2011-i-gymnasieskolan?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject-Kursinfo.htm%3FsubjectCode%3DSH2000%26courseCode%3DSH1201%26lang%3Dsv%26tos%3Dgy2000&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfaa4b0#anchor_SH1201

Riksdagen, *Skollag (2010:800)* Riksdagen Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800, 2018-08-10

Skolverket, *Kursplan Samhällskunskap Gy11*, Skolverket, Tillgänglig:

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyl-labuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26lang%3Dsv%26tos%3Dgy%26p%3Dp&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

BILAGOR

Bilaga 1 Citat litteratur och forskning

1:1 Definition läroplan

1. *Urvalet av kunskaper färdigheter, förmågor och värden.*
2. *Organiseringen av innehållet i ämnen, undervisningsformer, lärmiljöer och tidsperioder.*
3. *bedömningen av lärandet – hur undervisningens syften och mål ska uppnås och utvärderas.*⁹³

1:2 Lärares förhållningssätt

*Det finns ett upplevt tolkningsutrymme i skolans styrdokument, vilket dock bland många lärare uppfattas som en välkommen frihet att utifrån professionella överväganden lägga upp undervisningen som de själva önskar. SO-lärare tenderar att se egna idéer och framtaget material som viktigare för undervisningen än såväl läroplan och kursplaner som läroböcker.*⁹⁴

1:3 Förändring i ämnesplan sammanfattning Skolverket

*Den stora skillnaden är att det nu är tydligare specificerat än tidigare. Det som tillkommit är främst formuleringar kring sociologi, arbetsmarknad och privatekonomi. Även den vetenskapliga aspekten har skrivits fram tydligare. I kursplan 2000 anges inte heller att eleven ska presentera sina kunskaper i olika presentationsformer.*⁹⁵

1:4 Global education monitoring report

*...teachers need textbooks to help guide what they do in the classroom, just as children need textbooks that support their learning experiences. Policy-makers also need textbooks to convert overarching educational aims to concrete activities in the classroom*⁹⁶.

---

⁹³ Wahlström 2016, s.76

⁹⁴ Skolverket, *Skolan och medborgarskapandet*, 2011, Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2596> 2018-08-14

⁹⁵ http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasi utbildning/gymnasieskola/sam?tos=gy&subjectCode=sam&lang=sv#COMPARISON_GY2000

⁹⁶ <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002433/243321E.pdf>

Bilaga 2 Multimodalt analyschema

Observera att frågorna appliceras i relation till förändringar och på så vis besvaras inte alla frågor i relation till alla uppslag.

- Vilka fackord har lagts till eller tagits bort? Kan de fackorden räknas som vetenskapliga begrepp?
- Har texten ett makrotema och hur presenteras det samt är det samma som i tidigare upplagor?
- Vilka mikroteman tar den upp och vilka relationer har de till makrotemat och hur skiljer sig mikrotemat från tidigare upplagor?
- Hur skiljer sig den grafiska utformningen och vilka potentiella meningsbärande mönster i form av exempelvis faktarutor, bilder, diagram eller andra delar av mediet som exponeras för läsaren har förändrats och hur kan det relateras till läroplanen?
- Hur samspelar den verbala textens budskap med bildernas exemplifieringar?
- I vilken utsträckning kan förändringar av frågor, uppgifter, diskussionsfrågor och uppdrag relateras till förändringar i läroplanen?

Bilaga 3 citat lärobok Expose

3:1 Expose A

Hur ser framtidens arbetsmarknad ut? Var kommer arbetena att finnas? Och hur kommer arbetsplatserna att se ut? Det är inte lätt att besvara dessa frågor men det finns vissa trender. En av dessa är att man inte längre är fast anställd utan att man jobbar under friare former.⁹⁷

3:2 Expose 1 och 2

Det är inte helt lätt att besvara denna fråga men det finns vissa trender. En viktig trend är att arbetsmarknaden blir mer global. Allt fler länder är delaktiga i världsekonomin, arbetskraften rör sig mer fritt över vissa delar av världen, och likaså kapitalet. Informationsteknologin ger svenska företag möjligheter att låta delar eller hela sin produktion ske i billigare länder, som t.ex. Kina. Samtidigt ökar möjligheten att ta in arbetskraft från andra länder för att utföra uppgifter i Sverige. Även tjänster har blivit mer mobila och förläggs också i billigare länder. Denna utveckling kommer sannolikt att ställa stora krav på den svenska arbetsmarknaden. För att undvika en växande arbetslöshet måste det skapas nya jobb när de gamla försvinner. En viktig fråga att fundera över i detta avseende är hur vår arbetsmarknad fungerar i förhållande till andra länder när det gäller t.ex. kostnader och flexibilitet. Skulle du vara villig att flytta 50 mil för att få ett jobb? Eller att omskola dig när du är 40 år?⁹⁸

Bilaga 4 Sökningar tidigare forskning

läroplansteori, läromedel samhällskunskap, analys läromedel, avhandling, uppsats, forskning, läroplan, Sh 1b, läromedelskunskap

---

⁹⁷ Red. Inneborn, s.40-41

⁹⁸ Red. Wikzell, 2011, s.57

Bilaga 5 citat lärobok Kompass

5:1 Centrala begrepp *Kompass 100*⁹⁹

kategorier, kön, genus, socialisation, kvotering, positiv särbehandling, klass, Karl Marx, kapitalister, arbetarklass, socialgrupper, socialförsäkring, karensdag, absolut fattigdom, relativ fattigdom, ekonomiskt utsatta hushåll, stereotyper, flyktinginvandring (flykting), arbetskraftsinvandring (arbetstillstånd), etnicitet, boendesegregation, diskrimineringsombudsmannen (DO).

De som tagits bort från *Kompass A* i den nya upplagan är: *socialtjänst, socialbidrag, diskriminering, RFSL, handikapp, LSS, Genèvekonventionen, kvotflyktingar och integration.*

5:2 Diskussionsfrågor *Kompass 100*¹⁰⁰ (lagt till)

2. Vi har fortfarande en lång bit kvar innan vi kan kalla Sverige ett jämställt land.

- Vilka förklaringar kan du se till att jämställdheten inte kommit längre?

- Vilka lösningar kan du se för att förbättra jämställdheten?

- Är arbetet för ökad jämställdhet ett ansvar för samhället eller ligger det största ansvaret på oss som individer och familj?

3. Tycker du Sverige är ett klassamhälle? Vad talar för att Sverige är ett klassamhälle? Vad talar emot? Motivera!

4. Hur återspeglas klassamhället i den allmänna debatten, i medier och i politiken? Vilka är det som syns och hörs mest? Vilkas intressen och frågor är det som diskuteras i media och inom politiken? Vilka individer och grupper är det som inte kommer till tals?

5. Hur mycket påverkas utseende, åsikter och livsstil av vilket yrke vi har? Kan man säga att vår musiksmak, våra kulturvanor och våra politiska åsikter hör ihop med vår yrkestillhörighet?

5:3 Borttagna frågor från *Kompass A*¹⁰¹

1 Beskriv i stora drag hur Sverige utvecklats från ett fattigt land till ett välfärdssamhälle.

2 Beskriv i stora drag hur Sverige har förändrats från utvandrarsland till invandrarsland.

---

⁹⁹ Eliasson, 2011, s. 164

¹⁰⁰ Eliasson, 2011, s.165

¹⁰¹ Eliasson, 2007, s. 164

3 Ge exempel på förmåner i dagens Sverige. b Hur finansieras välfärden?

4 Hur fungerar välfärdssamhället i U.S.A i jämförelse med det svenska systemet?

5:4 Detta kapitel handlar om

*Kompass A*¹⁰²

*Kompass 100 (1b)*¹⁰³

- Hur Sverige blev ett välfärdsland
  - Det moderna välfärdssamhället
  - Jämställdhet mellan kvinnor och män
  - HBT – frågor
  - Människor med funktionshinder
  - etnicitet och det mångkulturella Sverige
- kön, genus och jämställdhet mellan kvinnor och män
  - sexualitet
  - klass
  - det svenska välfärdssamhället
  - det mångkulturella Sverige

5:5 *Kompass 100* Att diskutera¹⁰⁴ (Klass)

- Varför är det fortfarande så att unga människor i stor utsträckning följer sina föräldrars mönster vad gäller utbildning och yrkesval?
- Vad krävs för att det ska bli en förändring? Hur tror du att det kommer se ut om 20 år?

5:6 *Kompass 100* Frågor till texten¹⁰⁵

- 1 Socialförsäkringarna kan delas in i tre olika grupper – generella behovsprövade och ersättning för förlorad inkomst.
- 2 Förklara skillnaden mellan dessa och ge ett exempel från varje grupp.”)
- 3 Beskriv i stora drag hur Sverige har förändrats från utvandrarnas land till

---

¹⁰² Eliasson, 2007 s. 138

¹⁰³ Eliasson, 2011 s. 136

¹⁰⁴ Eliasson, 2011, s. 151

¹⁰⁵ Ibid, s. 165

Invandrarland

5:7

- *Förklara begreppet Klass*
- *Vad fyller transfereringar för funktion*
- *Jämför begreppen absolut och relativ fattigdom*
-

5:8

- *Varför är det framförallt kvinnorna som stannar hemma med barnen när de är små?*
- *Vad är det som hindrar männen från att stanna hemma eller jobba deltid?*
- *Är det viktigt för jämställdheten att dela lika på föräldraledigheten?*
- *Vad tror du?*
- *Motivera ditt svar?*

Bilaga 6 citat från läroplan för gymnasieskolan Gy11¹⁰⁶ samt LPf 94

6:1

är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

6:2

uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling,

6:3

se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,

6:4 Lpf 94 Strävansmål

ökar sin förmåga att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl empirisk kunskap och kritisk analys som förnuftsmässiga och etiska överväganden

6:5

uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling¹⁰⁷.

6:6

Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

¹⁰⁷ Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, Skolverket, 2011, s.12 tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>

¹⁰⁸ Skolverket, *Ämnesplan 1B*